

Uzbekistan

Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги КОНВЕНЦИЯ

**Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги
КОНВЕНЦИЯ**

УДК 349.3 (575.1)

КБК 67.412.2

C21

Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция — Toshkent: Baktria press, 2013, 56 b.

Мазкур нашрнинг асосий мақсади давлат идоралари, жамоатчилик, ННТлар ва ОАВларини БМТнинг “Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция” ҳамда “Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол” ғоялари ва қоидалари билан танишиштириш. Шу билан бирга, ногиронлиги бор одамларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини илгари суришда ҳамда Конвенцияни ратификация қилинишига, келажакда ушбу ҳужжатга доир ҳисобдорлик ва мониторинг масалаларида қўмаклашишдадир.

Нашр аҳолининг кенг доираси учун мўлжалланган бўлиб, ногиронлиги бор одамларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш бўйича халқаро стандартлар билан бевосита танишиш, миллий нормаларни уларга мувофиқлаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирларни белгилаш ва амалга ошириш мақсадларига хизмат қилиши шубҳасиздир.

Ўзбекистонда биринчи мартаба давлат тилида нашр этилаётган БМТнинг “Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисида”ги Конвенция ҳамда “Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол” Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси миллий маркази, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ва Ўзбекистондаги Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг “Бандликни таъминлашда ижтимоий ҳамкорлик” қўшма лойиҳаси доирасида ҳамкорликда ишлаб чиқилди.

КБК 67.412.2

Нашр ўзбек тилида чоп этилган.

Бепул тарқатилади.

Нашрнинг электрон кўринишдаги нусхаси Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси миллий маркази www.nhrc.uz, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг www.mehnat.uz ва БМТТДнинг www.undp.uz сайтларида жойлаштирилган.

© Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси миллий маркази, 2013 й.

© Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, 2013 й.

© БМТТД, 2013 й.

© Baktria press, 2013 й.

ISBN 978-9943-4242-7-2

Мундарижа

Ногиронлар — халқаро ҳуқуқ ҳимоясида (сўз боши ўрнида)	5
Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция	12
Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол	49

Ногиронлар — халқаро ҳуқуқ ҳимоясида (сўз боши ўрнида)

Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясида ҳар бир инсон ирки, терисининг ранги, жинси, тили, дини, сиёсий ёхуд бошқа эътиқодларидан, миллий ёки ижтимоий келиб чиқиши, мулкӣ ёхуд табақавӣ ёки бошқа шароитидан қатъи назар, барча ҳуқуқлар ва эркинликларга эга бўлишлари шарт эканлиги белгилаб қўйилган. Бу ногиронларга ҳам бевосита ва тўла тааллуқлидир.

Шу билан бирга ногиронлик бузилган саломатлик ҳамда муносабат ва муҳит тўсиқлари ўзаро муносабатлари натижаси бўлиб, бу ногиронларни жамият ҳаётида бошқалар билан тенг ва самарали иштирок этишига ҳалакит беради. Халқаро ҳамжамят буни ҳисобга олган ҳолда, ногиронларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳурмат қилиш ва буни инсоний турфа хилликнинг таркиби ва инсониятнинг узвий ажралмас бир қисми сифатида қабул қилиш, уларнинг жамиятнинг сиёсий, иқтисодӣ, ижтимоӣ ва маданий ҳаётида тўлақонли иштирок этишларини таъминлашнинг ҳуқуқӣ асосларини яратган.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси томонидан 2006 йил 13 декабрдаги 61/106-резолуцияси билан қабул қилинган **“Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция”** ҳамда **“Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол”** ана шу халқаро ҳужжатларнинг асосийлари ҳисобланади. Уларда ногиронларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва кадр-қимматларини рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш, шахсий, сиёсий, иқтисодӣ, ижтимоӣ ва маданий ҳуқуқларини ва бу ҳуқуқлардан бошқалар билан тенг равишда фойдаланиш имкониятларини кафолатлаш тамойиллари белгилаб қўйилган.

Ушбу Конвенцияда ногиронларнинг ҳуқуқлари ва асосӣ эркинликлари, хусусан уларнинг яшаш, фуқаролик, ҳуқуқӣ ҳимояланиш, таълим олиш, саломатликларини сақлаш, бошқалар билан тенг равишда меҳнат қилиш, сиёсий, ижтимоӣ, маданий ҳаётда, бўш вақтни ўтказиш, дам олиш ва спорт билан шуғулланишда иштирок этиш, ўзлари ва оиласи учун етарлича турмуш шароитига эга бўлиш ва ижтимоӣ ёрдам ҳуқуқлари эътироф этилган ва уларни амалга оширишнинг ҳуқуқӣ кафолатлари белгиланган. Бунда, айниқса,

ногирон аёллар, болалар ва кексалар ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилган.

Шу билан бирга, ушбу Конвенцияни ратификация қилган ёки унга қўшилган давлатларнинг ногиронларнинг мустақил турмуш кечиришлари ва турмушнинг барча жабҳаларида ҳар тарафлама иштирок этиш имкониятига эга бўлишлари учун уларнинг бошқалар билан тенг равишда ижтимоий муҳитдан, транспорт, ахборот ва алоқа, шу жумладан ахборот-коммуникация технологиялари тизимидан, шаҳарларда ва қишлоқ жойларида аҳоли учун тақдим этиладиган бошқа объектлар ва хизматлардан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш борасидаги мажбуриятлари кўрсатилган.

Конвенцияда қайд этилган қоидаларга риоя этилиши ва иштирок этувчи давлатларнинг мазкур масала бўйича мажбуриятларининг ижросини таъминлашни мувофиқлаштириш ва бунинг мониторингини амалга ошириш мақсадида **БМТнинг Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмитаси** ташкил этилган.

“Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол”да ушбу Қўмитанинг ўз юрисдикциясида бўлган шахсларнинг ёки шахслар гуруҳининг ёхуд улар номидан ушбу иштирок этувчи давлат томонидан Конвенция қоидалари бузилишининг жабр-дийдалари эканлиги тўғрисидаги аризаларини қабул қилиш ва кўриб чиқиш ваколатлари белгилаб қўйилган.

“Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция”ни қабул қилишдан ногиронларга янада тенг имкониятларни таъминлаш учун миллий, минтақавий ва халқаро даражалардаги стратегиялар, режалар, дастурлар ва тадбирларни рағбатлантириш мақсади кўзланганлигини алоҳида таъкидлаш керак.

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг **“Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция”**сини имзолаган. Мамлакатда ногиронларнинг барча ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашнинг мустаҳкам ҳуқуқий асослари ҳам яратилган. 2008 йилда мамлакат парламенти янги таҳрирдаги **“Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида”**ги Қонунни қабул қилганлиги, 2011 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг **“2011–2015 йилларда ёлғиз кексалар, пенсионер ва ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилишни янада кучайтириш бўйича қўшимча**

чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори, бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинганлиги ва улар ижроси собитқадамлик билан таъминланаётганлиги — бунинг яққол далолатидир.

Мазкур амалдаги қонунчиликка мувофиқ, давлат ногиронлар турмуш фаолиятининг чекланганлигини баҳолаш асосида, уларнинг ижтимоий ёрдам ҳамда ҳимояга бўлган эҳтиёжлари ҳисобга олиниши таъминланишини, ногиронларни реабилитация қилиш ва ижтимоий ҳимоя қилиш дастурлари амалга оширилишини, уларнинг жамият билан уйғунлашиши учун шароитлар яратилишини таъминлаш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўрилишини кафолатлайди.

Ўзбекистонда ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

биринчидан, ногиронларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш;

иккинчидан, ногиронларнинг камситилишига йўл қўймаслик;

учинчидан, ногиронларнинг шаъни ва кадр-қимматини ҳимоя қилиш;

тўртинчидан, ногиронларнинг ҳуқуқлари ва улар учун имкониятлар тенглигини таъминлаш;

бешинчидан, ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш;

олтинчидан, ногирон болаларнинг мактабгача ва мактабдан ташқари таълимини, ногиронларнинг касб тайёргарлигини, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълим олишини таъминлаш;

еттинчидан, давлат органлари ҳамда улар мансабдор шахсларининг ногиронлар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш борасидаги фаолиятининг ошқоралигини ҳамда очиқ-ойдинлигини таъминлаш;

саккизинчидан, ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш.

Мамлакатда аҳоли пунктларини лойиҳалаш ва қуриш, транспорт воситалари, алоқа ва ахборот воситаларини яратиш ҳамда ишлаб чиқаришда ногиронларнинг эҳтиёжлари ҳисобга олинади.

Ногиронларнинг таълим олиши, уларни касбга тайёрлаш ва малакасини ошириш ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган шаклларда,

экстернат, масофадан ўқитиш, давлат таълим стандартлари асосида оиладаги таълим ва мустақил таълим шаклларида амалга оширилади. Уларнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълими барча таълим муассасаларида, зарур бўлган ҳолларда эса, ихтисослаштирилган таълим муассасаларида амалга оширилади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг Тошкент ва Фарғона шаҳарларидаги ўрта махсус таълим муассасалари имкониятлари чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган касб-хунар коллежларига айлантирилган.

Ногиронлар меҳнатидан фойдаланиш учун ногиронларнинг эҳтиёжларини ва маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ихтисослаштирилган корхоналар, цехлар ва участкалар ташкил этилади. Кўзи ожиз ногиронлар шароитлари ўз имкониятларига мос келадиган ишлаб чиқаришда иштирок этишда имтиёзли ҳуқуққа эгалар.

Ходимларининг сони йигирма кишидан ортиқ бўлган корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ногиронларни ишга жойлаштириш учун ходимлар сонининг камида уч фоизи миқдорида иш жойларининг энг кам сонини белгилайди ва захирада сақлайди. Ногиронларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам сонини яратиш бўйича маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорларини ижро этмаганлиги учун корхона, муассаса ва ташкилотга ҳар бир яратилмаган иш жойи учун ана шу корхона, муассаса ва ташкилот ходимининг ўртача йиллик иш ҳақи миқдорида жарима солинади.

Ногиронлиги туфайли ногирон билан меҳнат шартномаси тузишни ёки иш юзасидан уни юқори лавозимга кўтаришни рад этишга, у билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга, ногиронни унинг розилигисиз бошқа ишга ўтказишга йўл қўйилмайди, тиббий-ижтимоий экспертизанинг хулосасига кўра, ногироннинг соғлиғи касб вазифаларини бажаришга монелик қилган ёки ногироннинг ёхуд бошқа шахсларнинг соғлиғи ва меҳнат хавфсизлигига таҳдид қилган ҳоллар бундан мустасно. Ногирон ўз меҳнат қобилиятини тиклаганидан кейин, илгариги ишига ёки шунга тенг ишга жойлашиш ҳуқуқига эга.

Агар ходим иш берувчининг айби билан ногирон бўлиб қолса ҳамда ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож бўлса, унда иш берувчи

ногирон меҳнат қобилиятини йўқотган даврда уни тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ёки тиббий-маслаҳат комиссияларининг хулосасига биноан, парвариш қилаётган шахсни ўз ҳисобидан таъминлаши ҳамда жабрланган ходимга етказилган моддий зарар ва маънавий зиённинг ўрнини қоплаши шарт.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар уйда ишловчи ногиронларга, шунингдек тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи ногиронларга мазкур фаолият учун яшашга мўлжалланмаган жойлар берилишида, хом ашё олиши ва маҳсулот сотишида зарур ёрдам кўрсатадилар.

Ўзбекистонда ногиронларга ижтимоий ёрдам пул тўловлари (пенсиялар, нафақалар, бир йўла бериладиган тўловлар), техника воситалари ёки бошқа воситалар, шу жумладан автомобиллар, ўриндикли аравачалар, протез-ортопедия буюмлари, махсус ҳарфли матбаа нашрлари, овоз кучайтиргич аппаратлар ва сигнализаторлар билан таъминлаш, тиббий, касбий, ижтимоий реабилитация қилиш, маиший ва транспорт хизматлари кўрсатиш, дори воситалари билан таъминлаш каби турларда кўрсатилади.

Ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож ногиронларга туман, шаҳар ижтимоий таъминот бўлимлари томонидан уйда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатиш стационар муассасаларида тиббий ва маиший хизматлар кўрсатилади.

Ўзбекистонда биринчи марта давлат тилида нашр этилаётган **“Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция”** ҳамда **“Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол”** ногиронларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш бўйича халқаро стандартлар билан бевосита танишиш, миллий нормаларни уларга мувофиқлаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирларни белгилаш ва амалга ошириш мақсадларига хизмат қилиши шубҳасиздир.

А. САИДОВ,
юридик фанлари доктори,
профессор,
Инсон ҳуқуқлари бўйича
Ўзбекистон Республикаси миллий маркази
директори

Ногиронлик бўйича Жаҳон Ҳисоботининг маълумотига кўра, дунёда бир миллиарддан ортиқ турли ногиронлиги бор одамлар яшайди. Бу эса ер юзи умумий аҳолисининг 15 фоизини ташкил қилган бўлиб, “дунёнинг энг йирик озчилиги”дир. 2006 йилда БМТ Бош Ассамблеяси БМТ Ногиронлар Ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Конвенциясини (UNCRPD) ва ногиронлиги бор одамларнинг ҳуқуқларини ва шаънини ҳимоя қилишга қаратилган Факультатив Протоколини қабул қилди. У 2008 йилда кучга кирди. Конвенция йигирма биринчи асрда қабул қилинган инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги биринчи шартнома; халқаро қонун тарихида инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги энг тез келишилган шартнома; ва интернет орқали олиб бориладиган кенг миқёсдаги консультациялардан келиб чиққан биринчи шартнома ҳисобланади. БМТ Ногиронлар Ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Конвенцияси (UNCRPD) ўзининг имзолаш учун очилган кунида бошлаб ҳар қандай бошқа инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенциялардан ҳам кўпроқ имзоларни қабул қилди.

Конвенция янги инсон ҳуқуқларини ўрнатмасада, давлатларга ногиронлиги бор одамларга нисбатан, ўта аниқлик билан, уларни ҳурмат қилиш, ҳимоя қилиш ва қўллаш мажбуриятларини кўрсатиб беради. Мавжуд инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенциялар ногиронлиги бор одамларнинг ҳуқуқларини қўллаш ва ҳимоя қилишда айтирли имкониятларни таклиф қилган бўлса ҳам, лекин маълум бўлди-ки, бу салоҳиятдан фойдаланилмади. Ҳақиқатдан, ногиронлиги бор одамларнинг инсон ҳуқуқларини инкор қилишда давом этдилар ва улар дунёнинг барча нуқталарида жамиятнинг бир четида сакланиб келдилар. Бундан, Конвенция нафақат давлатлар томонидан ногиронлиги бор одамларни камситилмасликларини аниқлаштириб беради, балки улар жамиятда кадр-қиммати билан ҳаётдан завқлана олишлари учун қулай шароитлар яратиб беришда қўплаб қадамларни баён қилади. Шундай қилиб, Конвенция, бошқа инсон ҳуқуқлари шартномаларидан фарқли ўларок, давлатлар томонидан камситилишни тақиқлаш ва ҳамма учун тенг ҳуқуқликка эришиш борасида чора-тадбирларни ўрнатиш йўлида янада чуқурроқ ёндошишга имкон яратиб беради.

2013 йил июн ойи ҳолатига кўра, БМТга аъзо 192 та давлатлардан 130 та мамлакат Ногиронлар Ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Конвенциясини тасдиқлади ва 155 та мамлакат уни имзолади. Ўзбекистон Ногиронлар

Ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Конвенциясига 2009 йил 27 февралда имзо чекди.

Ўша пайтдан бошлаб, Ўзбекистон ҳукумати ногиронлиги бор одамларнинг ҳуқуқларини қўллаб-қувватлаш йўлида йирик муваффақиятларга эришди. Ногиронлиги бор одамларнинг йиллик бандлик ҳисоби уч барабарга, яъни 2008 йилда 2200 кишидан 2012 йилда 7500 кишигача ошди. Ногиронлиги бор одамларнинг инсон ҳуқуқларига эга эканликлари алоҳида таъкидланиб, тайёрланган оммавий ахборот маҳсулотлари миқдори эса 2008 йилга нисбатан уч баробарга купайди. Ҳукумат қарорлари ногиронлиги бор одамлар учун биноларга киришлари, кўчалар ва транспорт воситаларидан фойдаланишлари, уларнинг маиший ва бошқа хизмат турларидан фойдаланишлари, таълим ва бандликка эга бўлиш ҳуқуқларини имкониятларини яратди.

БМТ Тараққиёт Дастури Ўзбекистон Республикасининг асосий ҳамкори сифатида бу каби ютуқларга ва сайи-ҳаракатларга ҳисса қўшганлигидан фахрланади. Миллий ҳамкорлари билан биргаликда, Ўзбекистондаги БМТТД ижтимоий корхоналарни ва ногиронлиги бор одамлар учун бандлик масалаларида қулай шароитлар яратиб берувчи хизматларни ҳамда уларнинг тўла ижтимоий интеграциясига қаратилган ижтимоий хизматларни жорий қилди ва уни қўллаб қувватлади.

Ишонаманки, бу каби тарихий ҳужжатнинг ўзбек тилида чоп этилиши ва бутун мамлакат миқёсида муҳокама қилиниши Ўзбекистондаги БМТ Ногиронлар Ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Конвенцияси (UNCRPD)-нинг тасдиқланиши ва фаолиятини амалга ошириши учун қўшимча рағбатлантирувчи омил бўлиб хизмат қилади.

С. Приснер,

БМТнинг Ўзбекистондаги доимий вакили,
БМТТДнинг Ўзбекистондаги доимий вакили

Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция*

Бош Ассамблеянинг 2006 йил 13 декабрдаги
61/106 резолюцияси билан
қабул қилинган

Муқаддима

Ушбу Конвенцияда иштирок этувчи давлатлар,

а) Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Уставида эълон қилинган инсоният оиласининг барча аъзоларига хос кадр-қиммат ва қадриятлар ҳамда уларнинг тенг ва ажралмас ҳуқуқлари принциплари озодлик, адолат ва ялпи тинчликнинг асоси деб эътироф этилишини *эслатиб*,

б) Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ва Инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро пактларда ҳар бир инсон ушбу ҳужжатларда кўзда тутилган ҳуқуқлар ва эркинликларга ҳеч қандай тафовутсиз эгалик қилишини эълон қилганлиги ва мустаҳкамлаб қўйганлигини *тан олиб*,

с) инсоннинг барча ҳуқуқлари ва асосий эркинликларининг ялпилиги, ажралмаслиги, ўзаро боғлиқлиги ва ўзаро алоқадорлигини, шунингдек ногиронларга улардан камситилмасдан тўла фойдаланиш кафолатланиши зарурлигини *тасдиқлаб*,

д) Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, Ирқий камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги халқаро Конвенция, Аёлларга нисбатан камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги Конвенция, Қийноққа солиш ва шафқатсиз, ғайрининсоний ёки кадр-қимматни камситадиган бошқа муомала ва жазолашга қарши Конвенция, Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция ва Барча муҳожир меҳнаткашлар ва улар оилалари аъзоларининг ҳуқуқларини химоя қилиш тўғрисидаги халқаро Конвенцияга *ҳавола қилиб*,

е) ногиронлик — бу тадрижий ривожланиб боровчи тушунча, ногиронлик бузилган саломатлик ҳамда муносабат ва муҳит тўсиқлари

* Final report of the Ad Hoc Committee on a Comprehensive and Integral International Convention on the Protection and Promotion of the Rights and Dignity of Persons with Disabilities [A/61/611 - PDF, 117KB]

ўзаро муносабатлари натижаси бўлиб, ва бу уларнинг жамият ҳаётида бошқалар билан тенг ва самарали иштирок этишига ҳалақит беришини *тан олиб*,

f) Ногиронларга нисбатан жаҳон ҳаракат дастури ва Ногиронлар учун тенг имкониятларни таъминлаш стандарт коидаларида қайд этилган принциплар ва дастурамал мўлжаллар ногиронларга янада тенг имкониятларни таъминлаш учун миллий, минтақавий ва халқаро даражалардаги стратегиялар, режалар, дастурлар ва тадбирларни рағбатлантириш, расмийлаштириш ва баҳолашга таъсири нуқтаи назаридан муҳимлигини *тан олиб*,

g) ногиронлик муаммоларини барқарор ривожланиш стратегиясининг тегишли таркибий қисмлари сифатида долзарблаштириш муҳимлигини *таъкидлаб*,

h) шунингдек, ҳар қандай шахсни ногиронлик белгиси бўйича камситиш инсон шахсига хос кадр-қимматни ҳўрлаш эканлигини *тан олиб*,

i) шундан кейин ногиронликнинг кўп турлилигини *тан олиб*,

j) барча ногиронларнинг, шу жумладан фаолроқ қўллаб-қувватлашга муҳтож бўлганларнинг ҳуқуқларини рағбатлантириш ва ҳимоя қилишнинг зарурлигини *тан олиб*,

k) ушбу турли ҳужжатлар ва ташаббусларга қарамасдан ногиронлар жамият ҳаётида тенг ҳуқуқли аъзолар сифатида иштирок этиш йўлида тўсиқларга дуч келиши давом этаётганлигидан ҳамда жаҳоннинг барча қисмларида уларнинг инсон ҳуқуқлари бузилаётганлигидан *таъкидлаб*,

l) ҳар бир мамлакатда, айниқса ривожланаётган мамлакатларда ногиронлар турмуш шароитларини яхшилаш учун халқаро ҳамкорлик муҳимлигини *тан олиб*,

m) ногиронларнинг маҳаллий ҳамжамятларнинг умумий фаровонлиги ва турфа хиллигига ҳозирги ва келажакдаги қимматли ҳиссасини ҳамда ногиронлар томонидан ўзларининг инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини тўла амалга оширишларига ёрдам бериш, шунингдек ногиронларнинг тўлақонли иштирок этиши уларда дахлдорлик туйғусини мустаҳкамлаш ва жамиятнинг инсон тараққиёти, ижтимоий ва иқтисодий ривожланишида салмоқли муваффақиятларга эришиш ҳамда қашшоқликка барҳам бериш имконини беришини *тан олиб*,

n) ногиронлар учун уларнинг шахсий мустақиллиги, шу жумладан ўз мустақил танловининг эркинлиги муҳимлигини *тан олиб*,

о) ногиронлар стратегиялар ва дастурлар, шу жумладан бевосита уларга тааллуқли стратегия ва дастурлар бўйича қарор қабул қилиш жараёнида фаол иштирок этиш имкониятига эга бўлишлари керак деб *ҳисоблаб*,

р) ногиронлар ирқи, терисининг ранги, жинси, тили, диний, сиёсий ва бошқа эътиқоди, миллий, этник, абориген ёки ижтимоий келиб чиқиши, мулкӣ ҳолати, туғилиши, ёши ёки бошқа хусусиятлари белгиси бўйича жуда кўп ва кескин шаклдаги камситишга дуч келишлари билан боғлиқ оғир шароитларидан *таъминланиб*,

қ) ногирон аёллар ва ногирон қизлар уйларида ҳам, уйлари ташқарисида ҳам кўпинча зўравонлик, жароҳатланиш ёки тажовуз қилиш катта хавфига, ҳурматсизлик ёки қўпол муносабатга, ёмон муомала ёки эксплуатацияга дуч келишларини *тан олиб*,

ғ) ногирон болалар инсоннинг барча ҳуқуқлари ва асосий эркинликларидан бошқа болалар билан тенг ҳолда тўла ҳажмда фойдаланишлари кераклигини *тан олиб* ва шу муносабати билан Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияда иштирок этувчи давлатлар ўз зиммаларига олган мажбуриятларни *эслатиб*,

с) ногиронларнинг инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларидан тўла фойдаланишларига ёрдам бериш бўйича барча саъй-ҳаракатларда гендер хусусиятларини ҳисобга олиш зарурлигини *таъкидлаб*,

т) ногиронларнинг кўпчилиги қашшоқлик шароитида яшашларини *таъкидлаб* ва шу муносабат билан ногиронларга қашшоқликнинг салбий таъсири муаммоси билан шуғулланиш ўта зарурлигини *тан олиб*,

и) Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Уставида ҳамда инсон ҳуқуқлари соҳасида қўлланила оладиган шартномаларда баён этилган мақсад ва принципларини тўла ҳурмат қилишга асосланган тинчлик ва ҳавфсизлик вазияти ногиронларни, жумладан қуроли можаролар ва чет эл босқинчилиги даврида тўла ҳимоя қилишнинг сўзсиз шarti эканлигини *эътиборга олиб*,

в) жисмоний, ижтимоий, иқтисодий ва маданий муҳитдан, соғлиқни сақлаш ва таълимдан, шунингдек ахборот ва алоқадан фойдаланиш имконияти муҳимлигини, чунки бу ногиронларга барча инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларидан фойдаланиш имконини беришини *тан олиб*,

ғ) ҳар бир алоҳида инсоннинг бошқа одамлар ва ўзи мансуб бўлган жамоа олдидан мажбуриятларга эга эканлигини ва у Инсон ҳуқуқлари

халқаро биллида тан олинган ҳуқуқларни рағбатлантириш ва уларга риоя этилишига эришишга интилиши кераклигини *этиборга олиб*,

х) оила жамиятнинг табиий ва асосий ҳужайраси эканлигини, у жамият ва давлат томонидан муҳофаза қилиниш ҳуқуқига эгалигини ҳамда ногиронлар ва улар оилаларининг аъзолари оилаларга ногиронлар ҳуқуқларидан тўла ва тенг фойдаланиш ишига ҳисса қўшиш имконини берадиган зарур ҳимоя ва ёрдамга эга бўлишларига *комил ишончда*,

у) ногиронларнинг ҳуқуқлари ва қадр-қимматларини рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш тўғрисидаги ялпи қамровли ва яхлит Конвенция ногиронларнинг абгор ижтимоий аҳволларига барҳам беришга ҳамда уларнинг ҳам ривожланган, ҳам ривожланаётган мамлакатларда фуқаролар, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳаётда тенг имкониятларга эга бўлган ҳолда иштирок этишларини кенгайтиришга *комил ишончда*, куйидагиларга рози бўлишди:

1-модда

Мақсад

Ушбу Конвенциянинг мақсади барча ногиронларнинг инсоннинг барча ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини рағбатлантириш, ҳимоя қилиш ҳамда тўла ва кенг амалга оширилишини таъминлаш, шунингдек уларга хос қадр-қимматни ҳурмат қилишни рағбатлантиришдир.

Ногиронларга турли тўсиқлар билан ўзаро муносабатда уларнинг бошқалар билан тенг ҳолда жамият ҳаётида тўла ва самарали иштирок этишига ҳалакит берадиган барқарор жисмоний, психик, интеллектуал ёки сенсор¹ бузилишлари бўлган шахслар тааллуқлидир.

2-модда

Тушунчалар

Ушбу Конвенция мақсадлари учун:

“муомала” — тиллардан, матнлардан, Брайль алифбоси, тактил² муомаласи, йирик шрифт, фойдаланиш имконияти бўлган мулти-

1 *Сенсор* (инглизча “sensor”) — ўлчаш, сигнал бериш, мувофиқлаштириш, бошқариш тизими унсури (*ушбу ва кейинги шарҳлар таржимонники*).

2 *Тактил* (лотинча “tactilis” — “англанадиган” сўздан) — бу ерда ногиронлар англашини осонлаштирадиган Брайль алифбосида бўртма тарзда тайёрланадиган лавҳалар назарда тутилмоқда.

медиа воситалари, айти вақтда босма материаллар, аудиовоситалар, суҳандонларнинг одатий тили, шунингдек муомалани кучайтирувчи ва муқобил усуллари, воситалари ва шакллари, шу жумладан фойдаланиш имконияти бўлган ахборот-коммуникация технологияларини қамраб олади;

“тил” — оғзаки ва ишора тилларини ҳамда оғзаки бўлмаган тилларнинг бошқа шакллари қамраб олади;

“ногиронлик белгиси бўйича камситиш” — мақсади ёки натижаси сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, фуқаро ёки ҳар қандай бошқа соҳада бошқалар билан тенг ҳолда инсоннинг барча ҳуқуқлари ва асосий эркинликларининг эътироф этилиши ёки амалга оширилишини камситадиган ёки рад этадиган ҳар қандай тафовут, истисно ёки чеклашни англатади. У камситишнинг барча шакллари, шу жумладан оқилона мослаштиришдан воз кечишни қамраб олади;

“оқилона мослаштириш” — ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда барча инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини амалга ошириш мақсадларида аниқ бир ҳолатда зарурат бўлганда мос келмайдиган ёки оқланмайдиган юк бўлмайдиган зарур ва мувофиқ модификациялар ва тузатишлар киритишни англатади;

“универсал дизайн” — барча одамлар учун мослаштириш ёки махсус дизайнни талаб этмайдиган ҳолда энг юқори имконият даражасида яроқли қилишга даъват этилган буюмлар, шароит, дастур ва хизматлар дизайнини англатади. “Универсал дизайн” зарурат бўлганда аниқ бир ногиронлар учун ассистив¹ қурилмаларни истисно этмайди.

3-модда

Умумий принциплар

Ушбу Конвенциянинг принциплари қуйидагилардан иборат:

а) инсонга хос бўлган кадр-қимматни, унинг шахсий мустақиллиги, шу жумладан мустақил танлови эркинлигини ҳамда мустақиллигини ҳурмат қилиш;

б) камситмаслик;

с) жамиятга тўла ва самарали жалб этиш ва қўшиш;

1 *Ассист* (лотинча “assist” — “мавжуд бўлган” сўзидан) — бу ерда ногиронларга нарсаларни англашда ёрдам берадиган белгилар ҳақида гап борапти.

d) ногиронларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳурмат қилиш ва буни инсоний турфа хилликнинг таркиби ва инсониятнинг бир қисми сифатида қабул қилиш;

e) имкониятларнинг тенглиги;

f) тўсиқсиз фойдаланиш;

g) эркаклар ва аёлларнинг тенглиги;

h) ногирон болаларнинг ривожланаётган қобилиятларини ҳурмат қилиш ва ногирон болаларнинг ўз шахсий хусусиятларини сақлаб қолиш ҳуқуқини ҳурмат қилиш.

4-модда

Умумий мажбуриятлар

1. Иштирок этувчи давлатлар барча ногиронлар томонидан ногиронлик белгиси бўйича ҳеч қандай камситишсиз инсоннинг барча ҳуқуқларини амалга ошириш ва асосий эркинликларини тўла таъминлаш ва рағбатлантириш мажбуриятини олади. Шу мақсадда иштирок этувчи давлатлар қуйидаги мажбуриятларни олади:

a) ушбу Конвенцияда эътироф этиладиган ҳуқуқларни амалга ошириш учун барча зарур қонунчилик, маъмурий ва бошқа чораларни кўриш;

b) ногиронларга нисбатан камситиш хусусиятига эга мавжуд қонунлар, қарорлар, урф-одатларни ўзгартириш ёки бекор қилиш учун барча зарур чораларни, шу жумладан қонунчилик чораларини кўриш;

c) барча стратегиялар ва дастурларда ногиронлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва рағбатлантиришни ҳисобга олиш;

d) Ушбу Конвенцияга тўғри келмайдиган ҳар қандай ҳаракатлар ёки усуллардан тийилиш ҳамда давлат органлари ва муассасалари ушбу Конвенцияга мувофиқ иш тутишларини таъминлаш;

e) ҳар қандай шахс, ташкилот ёки хусусий корхона томонидан ногиронлик белгиси бўйича камситишни бартараф этиш учун зарур чораларни кўриш;

f) ногиронларнинг аниқ эҳтиёжлари учун мослаштириш иложи борида кам ўзгартириш ва ҳаражат талаб қиладиган товарлар, хизматлар, жиҳозлар ва универсал дизайн объектларининг (ушбу Конвенциянинг 2-моддасида белгилаб қўйиладиган) илмий-тадқиқот ва конструкторлик ишланмаларини олиб бориш ёки рағбатлантириш, уларнинг мавжуд бўлишига ва улардан фойдаланишга ёрдам бериш,

шунингдек стандартлар ва кўрсаткич мўлжалларини ишлаб чиқишда универсал дизайн ғоясини илгари суриш;

g) ногиронлар учун мос тушадиган янги технологиялар, шу жумладан ахборот-коммуникация технологиялари, ҳаракатчанлик, қурилмалар ва ассистив технологияларни енгиллаштирадиган воситаларнинг илмий-тадқиқот ва конструкторлик ишланмаларини олиб бориш ёки рағбатлантириш, бунда арзон технологияларга биринчи даражали эътибор бериш;

h) ҳаракатчанлик, қурилмалар ва ассистив технологияларни енгиллаштирадиган воситалар, шу жумладан янги технологиялар, шунингдек ёрдам кўрсатиш, қўшимча хизматлар ва объектлар тўғрисида фойдаланиш имконияти бўлган ахборотларни ногиронларга тақдим этиш;

i) ушбу Конвенцияда эътироф этилган ҳуқуқларни мазкур ҳуқуқларда қафолатланган ёрдам ва хизматларни тақдим этишни такомиллаштириш учун мутахассислар ва ногиронлар билан иш олиб борадиган персонални ўқитишни рағбатлантириш.

2. Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқларга келганда, ҳар бир иштирок этувчи давлат мазкур ҳуқуқларни ушбу Конвенцияда белгилаб берилган мажбуриятларга зиён етказмаган ҳолда босқичма-босқич тўла амалга оширишга эришиш учун ўзида мавжуд бўлган ресурслардан иложи борича тўлиқ фойдаланиш, зарурат бўлганда эса халқаро ҳамкорликдан фойдаланиш мажбуриятини олади.

3. Ушбу Конвенцияни амалга оширишга йўналтирилган қонунчилик ва стратегияни ишлаб чиқиш ва қўллашда ҳамда ногиронларга тааллуқли масалалар бўйича қарор қабул қилишнинг бошқа жараёнлари доирасида иштирок этувчи давлатлар ногиронлар, шу жумладан ногирон болалар билан яқиндан маслаҳатлашиш ҳамда уларни ўзларининг вакилликлари орқали бу ишга фаол жалб этиш чораларни кўради.

4. Ушбу Конвенциядаги ҳеч бир нарса иштирок этувчи давлатларнинг қонунларида ёки мазкур давлатда амал қиладиган халқаро ҳуқуқ нормаларида мавжуд бўлиши мумкин бўлган ногиронлар ҳуқуқларини амалга оширишга кўпроқ даражада ёрдам берадиган бирор қоидага дахли йўқ. Ушбу Конвенцияда иштирок этувчи қайсидир бир давлатда эътироф этиладиган ёки мавжуд бўлган инсоннинг қайсидир ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини бу ҳуқуқлар ёки эркинликлар ушбу Конвенцияда эътироф этилиши ёки кичикроқ ҳажмда эътироф этилиши сабаби билан ҳеч қандай чеклаш ёки камситишга йўл қўйилмайди.

5. Ушбу Конвенциянинг қоидалари федерал давлатларнинг барча қисмларига бирор чеклашларсиз ёки қисқартиришсиз ҳолда амал этади.

5-модда

Тенглик ва камситмаслик

1. Иштирок этувчи давлатлар барча шахслар қонун олдида тенг эканлигини ва унга кўра қонун томонидан бирор камситишсиз тенг ҳимояланиш ҳамда ундан тенг фойдаланиш ҳуқуқига эгаллигини тан олади.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлик белгиси бўйича ҳар қандай камситишни ман этади ҳамда ногиронларга ҳар қандай асосда камситишдан тенг ва самарали ҳуқуқий ҳимояни кафолатлайди.

3. Иштирок этувчи давлатлар тенгликни рағбатлантириш ва камситишни бартараф этишда оқилона мослашишни таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради.

4. Ногиронларнинг амалдаги тенглигини таъминлашни тезлаштириш ёки бунга эришиш учун зарур бўлган барча аниқ чоралар ушбу Конвенция маъноси бўйича камситиш ҳисобланмайди.

6-модда

Ногирон аёллар

1. Иштирок этувчи давлатлар ногирон аёллар ва ногирон қизлар жуда кўп камситилишини тан олади ва шу муносабат билан улар томонидан барча инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини тўла ва тенг амалга оширилишини таъминлаш учун чоралар кўради.

2. Иштирок этувчи давлатлар аёлларга ушбу Конвенцияда мустаҳкамлаб қўйилган инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини амалга оширишни кафолатлаш учун аёлларнинг аҳволини яхшилаш, ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтириш, ҳар томонлама ривожланишини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради.

7-модда

Ногирон болалар

1. Иштирок этувчи давлатлар ногирон болаларнинг барча инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини бошқа болалар билан тенг равишда тўла амалга оширилишини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради.

2. Ногирон болаларга нисбатан барча саъй-ҳаракатларда боланинг олий манфаатларига биринчи даражали эътибор қаратилади.

3. Иштирок этувчи давлатлар ногирон болалар ёшларига ва етуқлигига мувофиқ бўлган зарур салмоқ оладиган ўз қарашларини бошқа болалар билан тенг равишда эркин ифода этиш ҳуқуқига эга бўлишларини ҳамда ушбу ҳуқуқларни амалга ошириш учун ногиронликлари ва ёшига мос бўлган ёрдамни олишларини таъминлайди.

8-модда

Маърифий-тарбиявий иш

1. Иштирок этувчи давлатлар қуйидагиларга эришиш учун кечиктириб бўлмайдиган, самарали ва зарур чораларни кўриш мажбуриятини олади:

а) бутун жамиятнинг, шу жумладан оила даражасида ногиронлик масалалари бўйича билимини ошириш ҳамда ногиронларнинг ҳуқуқ ва кадр-қимматини ҳурмат қилишни мустаҳкамлаш;

б) ногиронларга нисбатан турмушнинг барча жабҳаларида, шу жумладан жинси ва ёши асосидаги ақидалар ва зарарли одатлар билан кураш олиб бориш;

с) ногиронларнинг салоҳияти ва ҳиссасини тарғиб этиш.

2. Шу мақсадда кўрилаётган чоралар қуйидагиларни қамраб олади:

а) қуйидагиларга даъват этилган самарали ижтимоий-маърифий кампанияларни авж олдириш ва олиб бориш:

i) ногиронлар ҳуқуқларини тан олишни ўргатиш;

ii) ногиронлар тўғрисидаги ижобий тасаввурларни ва уларнинг жамият томонидан чуқурроқ англанишини рағбатлантириш;

iii) ногиронларнинг кўникмалари, кадр-қиммати ва қобилияти, шунингдек уларнинг иш жойи ва меҳнат бозоридаги ҳиссаси эътироф этилишига қўмаклашиш;

б) таълим тизимининг барча даражадаларида, шу жумладан кичик ёшдан бошлаб барча болаларни ногиронлар ҳуқуқига ҳурмат билан муносабатда бўлиш руҳида тарбиялаш;

с) барча оммавий ахборот воситаларида ногиронларни ушбу Конвенция мақсадларига мос тушадиган тарзда тасвирлашга даъват этиш;

д) ногирон ва уларнинг ҳуқуқларига бағишланган тарбиявий-таълимий дастурларини илғари суриш.

9-модда

Фойдаланиш имконияти

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар мустақил турмуш кечириш ва турмушнинг барча жабҳаларида ҳар тарафлама иштирок этиш имкониятига эга бўлиши учун ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда жисмоний муҳитдан, транспортдан, ахборот ва алоқадан, шу жумладан ахборот-коммуникация технологиялари ва тизимидан ҳамда шаҳарларда ҳам, қишлоқ жойларида ҳам аҳоли учун очиқ ёки тақдим этиладиган бошқа объектлар ва хизматлардан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш учун зарур чораларни кўради. Фойдаланиш имкониятига ҳалақит берадиган тўсиқларни аниқлаш ва бартараф этишни қамраб оладиган ушбу чоралар, жумладан, қуйидагилардан иборат:

- а) бинолар, йўллар, транспорт ҳамда бошқа ташқи ва ички объектлар, шу жумладан мактаблар, турар-жойлар, тиббиёт муасасалари ва иш жойлари;
- б) ахборот, коммуникация ва бошқа хизматлар, шу жумладан электрон хизматлар ва шошилинч хизматлар.

2. Иштирок этувчи давлатлар, шунингдек қуйидаги зарур чораларни кўрадилар:

- а) аҳоли учун очиқ ёки тақдим этиладиган объектлар ва хизматлардан фойдаланиш имкониятини кўзда тутадиган минимал стандартлар ва кўрсаткич мўлжалларини ишлаб чиқиш, амалга киритиш ва уларга риоя этилишини назорат қилиш;
- б) аҳоли учун очиқ ёки тақдим этиладиган объектлар ва хизматларни таклиф этадиган хусусий корхоналар ногиронлар фойдаланиш имкониятлари учун барча жиҳатларни ҳисобга олишларини таъминлаш;
- с) ногиронлар дуч келадиган фойдаланиш имконияти муаммолари масаласига алоқадор барча томонлар учун йўриқнома беришни ташкил этиш;
- д) аҳоли учун очиқ бинолар ва бошқа объектларга Брайль алифбосида бажарилган, осон ўқиладиган ва тушуниладиган шаклдаги белгиларни жойлаштириш;
- е) аҳоли учун очиқ бинолар ва бошқа объектлардан фойдаланиш имкониятини енгиллаштириш учун ёрдамчилар ва воситачиларнинг турли хизматларини, шу жумладан йўл кўрсатувчилар, суҳандонлар ва профессионал судротаржимонлар хизматларини тақдим этиш;

ф) ногиронларнинг ахборотдан фойдаланиш имкониятини таъминлайдиган ёрдам ва қўллаб-қувватлашнинг бошқа зарур шакллари ривожлантириш;

г) ногиронларнинг янги ахборот–коммуникация технологиялари ва тизимларидан, шу жумладан Интернетдан фойдаланиш имкониятларини рағбатлантириш;

h) аввалбошдан фойдаланиш имконияти бўлган, кам харажат талаб этадиган ахборот-коммуникация технологиялари ва тизимларини лойиҳалаш, ишлаб чиқиш ва тарқатишни рағбатлантириш.

10-модда

Яшаш ҳуқуқи

Иштирок этувчи давлатлар ҳар бир инсоннинг яшаш ажралмас ҳуқуқини яна бир бор тасдиқлайди ва ногиронлар бошқалар билан тенг равишда бу ҳуқуқни самарали амалга оширишларини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради.

11-модда

Таҳдидли ва фавқулодда гуманитар вазиятлар

Иштирок этувчи давлатлар ўзларининг халқаро ҳуқуқ, шу жумладан халқаро гуманитар ҳуқуқ ва инсон ҳуқуқлари халқаро ҳуқуқи бўйича мажбуриятларига мувофиқ ногиронларни таҳдидли вазиятларда, шу жумладан қуролли можаролар, фавқулодда гуманитар вазиятлар ва табиий офатлар пайтида ҳимоя қилиш ва хавфсизлигини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради.

12-модда

Қонун олдидаги тенглик

1. Иштирок этувчи давлатлар ҳар бир ногирон, у қаерда бўлмасин, тенг ҳуқуқий ҳимоя ҳуқуқига эга эканлигини тасдиқлайди.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар ҳаётнинг барча соҳаларида бошқалар билан тенг равишда ҳуқуқ лаёқатига эга эканлигини эътироф этади.

3. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларга улар ўзларининг ҳуқуққа лаёқатини амалга оширишларида талаб этилиб қолиниши мумкин бўлган қўллаб-қувватлашни тақдим этиш учун зарур чораларни кўради.

4. Иштирок этувчи давлатлар ҳуқуққа кодирликни амалга ошириш билан боғлиқ барча чоралар инсон ҳуқуқлари халқаро ҳуқуқига мувофиқ суиистеъмолликларнинг олдини олишини кўзда тутиши учун зарур ва самарали қафолатларни таъминлайди. Бундай қафолатлар ҳуқуққа лаёқатни амалга ошириш билан боғлиқ чоралар шахснинг ҳуқуқлари, иродаси ва мойилликларини ҳурмат қилишга йўналтирилган бўлиши, манфаатлар низоси ва ноўрин таъсирдан холис бўлиши, ушбу шахс вазиятига мувофиқ ва мослаштирилган бўлиши, иложи борича қисқа муддатда қўлланилиши ҳамда ваколатли, мустақил ва холис орган ёки суд идораси томонидан мунтазам текширилишини таъминлаши керак. Ушбу қафолатлар мазкур шахснинг ҳуқуқлари ва манфаатларига қай даражада таъсир кўрсатса, шу даражада бўлиши керак.

5. Иштирок этувчи давлатлар ушбу модда қоидаларини ҳисобга олган ҳолда ногиронларнинг мулкка эгалик қилиш ва уни мерос қилиб олиш, ўз молиявий ишларини бошқариш, шунингдек банк ссудалари, ипотека кредитлари ва молиявий кредитлашнинг бошқа шаклларида фойдаланишда тенг ҳуқуқликларини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўрмоқда ҳамда ногиронлар ўз мулкидан асоссиз равишда маҳрум бўлмасликларини таъминлайди.

13-модда

Одил судлов ҳуқуқидан фойдаланиш

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар бошқалар билан тенг равишда одил судловдан самарали фойдаланишлари имкониятини таъминламоқда, шу жумладан юридик жараённинг барча босқичларида, жумладан суриштириш босқичлари ва иш юритишнинг бошқа бошланғич босқичларида ўзларининг бевосита ва билвосита иштирокчилар, шу жумладан гувоҳлар сифатидаги самарали ролини бажаришларини енгиллаштиришга қаратилган процессуал ва ёшларига мувофиқ тузатишлар киритишни назарда тутди.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг одил судловдан самарали фойдаланиш имкониятларини таъминлашга кўмаклашиш учун одил судловни амалга ошириш соҳасида, шу жумладан полиция ва пенитенциар тизимида ишлайдиган шахсларни зарур тарзда ўқитишга кўмаклашади.

14-модда

Эркинлик ва шахсий дахлсизлик

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар бошқалар билан тенг ҳуқуққа эга бўлишлари учун қуйидагиларни таъминлайди:

- а) озодлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқидан фойдаланиш;
- б) қонунсиз ва асоссиз равишда озодликдан маҳрум бўлмаслик ва ҳар қандай озодликдан маҳрум этиш қонунга мувофиқ бўлиши, ногиронлик эса ҳеч бир ҳолатда озодликдан маҳрум этиш учун асос бўлмаслигини.

2. Иштирок этувчи давлатлар агар қайсидир бир тартиб асосида ногиронлар озодликдан маҳрум этилса, улар учун инсон ҳуқуқлари халқаро ҳуқуқига мувофиқ бўлган кафолатлар берилишини ҳамда улар билан муомала ушбу Конвенциянинг мақсад ва принципларига, шу жумладан оқилона мослаштиришни таъминлашга мувофиқ бўлишини таъминлайди.

15-модда

Қийноқ ҳамда муомала ва жазолашнинг шафқатсиз, инсонийликка зид ёки кадр-қимматни камситувчи турларидан озод бўлиш

1. Ҳеч ким қийноққа солиниши ёки шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматини камситадиган муомала ёки жазога дучор бўлиши мумкин эмас. Жумладан, бирор шахс унинг эркин розилигисиз тиббий ёки илмий тажрибага дучор қилинмаслиги керак.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар бошқалар билан тенг равишда қийноққа солиниш ёки шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситадиган муомала ва жазолашга дучор қилинмаслиги учун барча самарали қонунчилик, маъмурий, суд ёки бошқа чораларни кўради.

16-модда

Эксплуатация қилиниш, зўравонлик ва таҳқирлашлардан озод бўлиш

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларни уйларида ҳам, унинг ташқарисида ҳам эксплуатация, зўравонлик ва тажовуз қилишнинг барча шаклларида, шу жумладан гендер сабаби билан боғлиқ жиҳатлардан ҳимоя қилиш учун барча зарур қонунчилик, маъмурий, ижтимоий, маърифий ва бошқа чораларни кўради.

2. Иштирок этувчи давлатлар эксплуатация, зўравонлик ва тажовузнинг барча шаклларининг олдини олиш учун зарур чораларни, жумладан ногиронларнинг ёш-жинс хусусиятини ҳисобга олган ҳолда уларга, уларнинг оилаларига ва ногиронларни парвариш қилаётган шахсларга ёрдам бериш ҳамда уларни қўллаб-қувватлаш, шу жумладан эксплуатация, зўравонлик ва тажовуз кўринишларига дучор бўлмаслик, бундай ҳолатларни аниқлаш ва хабар бериш йўллари билан таништириш, бу масаладаги хабардорликларини ошириш учун барча зарур чораларни кўради. Иштирок этувчи давлатлар ҳимоя тақдим этиш бўйича хизматлар ногиронлиkning ёш-жинс хусусиятлари ва омилларини ҳисобга олган ҳолда кўрсатилишини таъминлайди.

3. Иштирок этувчи давлатлар эксплуатация, зўравонлик ва тажовузнинг барча шаклларининг олдини олишга интилиб, ногиронларга хизмат кўрсатишга мўлжалланган барча муассасалар ва дастурлар мустақил органлар томонидан самарали назорат қилинишини таъминлайди.

4. Иштирок этувчи давлатлар эксплуатация, зўравонлик ёки тажовузнинг ҳар қандай шаклидан жабр кўрган ногиронларни жисмоний, когнитив¹ ва психологик тиклаш, реабилитация ва ижтимоий қайта интеграциялашга ёрдам бериш, шу жумладан ҳимоя тақдим этиш бўйича хизматлар кўрсатиш орқали ёрдам бериш учун зарур чораларни кўради. Бундай тиклаш ва қайта интеграциялаш тегишли шахснинг саломатлигини, ҳолатини, ўзига ҳурматни, кадр-қимматини ва мустақиллигини мустаҳкамлашга ёрдам берадиган вазиятда амалга оширилмоқда ҳамда ёш-жинс хусусиятлари билан боғлиқ эҳтиёжлар ҳисобга олинади.

5. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларга нисбатан эксплуатация, зўравонлик ва тажовуз ҳолатлари аниқланиши, суриштирилиши ва зарур ҳолатларда таъқиб этилиши учун самарали қонунчилик ва стратегияни, шу жумладан аёллар ва болаларга мўлжалланган қонунчилик ва стратегияни қабул қилади.

17-модда

Шахсий дахлсизликни ҳимоя қилиш

Ҳар бир ногирон бошқалар билан тенг равишда ўзининг жисмоний ва психик дахлсизлиги ҳурмат қилиниши ҳуқуқига эга.

1 *Когнитив* — маълумотларни рақамли усулда киритиш ва таҳлил этишни автоматлаштириш комплекс тизими.

18-модда

Кўчиб юриш ва фуқаролик эркинлиги

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда кўчиб юриш эркинлиги, яшаш жойини танлаш эркинлиги ва фуқаролик ҳуқуқини шу жумладан қуйидагилар орқали эътироф этади:

- а) фуқароликни олиш ва ўзгартириш ҳуқуқига эга бўлиш ва фуқароликдан асоссиз ёки ногиронлик сабаби билан маҳрум этилмаслик;
- б) фуқаролигини тасдиқлайдиган ёки шахсини тасдиқлайдиган бошқа ҳужжатларни олиш имкониятидан ногиронлиги сабабли маҳрум бўлмаслик, бундай ҳужжатларга эга бўлиш ва улардан фойдаланиш ёки тегишли тартибдан, масалан кўчиб юриш эркинлиги ҳуқуқини амалга оширишни енгиллаштириш учун зарур бўлган иммиграция тартибидан фойдаланиш;
- с) ҳар қандай мамлакатни, шу жумладан ўз мамлакатини эркин тарқ этиш ҳуқуқига эга бўлиш;

д) асоссиз равишда ёки ногиронлик сабабли ўз мамлакатига кириш ҳуқуқидан маҳрум бўлмаслик.

2. Ногирон болалар туғилган заҳотиёқ рўйхатга олинади ва туғилган заҳотиёқ исмга эга бўлиш ва фуқароликни олиш, шунингдек иложи борица юқори даражада ўз ота-онасини билиш ҳуқуқи ва улардан ғамхўрлик кўриш ҳуқуқига эга бўлади.

19-модда

Мустақил турмуш тарзи ва маҳаллий ҳамжамиятга жалб қилиниш

Ушбу Конвенцияда иштирок этувчи давлатлар барча ногиронларнинг одатдаги яшаш жойларида яшашдаги тенг ҳуқуқлилиқни, бошқа одамлар билан тенг равишда танлаш ҳуқуқини эътироф этади ҳамда ногиронлар томонидан бу ҳуқуқларини тўла амалга ошириш, уларнинг маҳаллий ҳамжамиятга тўла киритилиш ва жалб этилиш ҳуқуқини эътироф этади, шу жумладан қуйидагиларни таъминлайди:

а) ногиронлар бошқа одамлар билан тенг равишда ўз яшаш жойини ва қаерда ким билан яшашни танлаш имкониятига эга бўлиши ҳамда қандайдир муайян турар жой шароитларида яшашга мажбур бўлмаслиги;

б) ногиронлар уйида, яшаш жойида ва маҳаллий ҳамжамият асосида бошқа ёрдамчи хизматлардан, шу жумладан маҳаллий ҳамжамиятда ҳаётини сақлаб туриш ва ҳамжамиятга кириш учун зарур бўлган шахсий

ёрдамдан фойдаланишга эга бўлиши, шунингдек яккалаб қўйишга ёки маҳаллий жамиятдан чиқариб юборишга йўл қўйилмаслиги;

с) жамоа аҳолисига умумий фойдаланишга мўлжалланган хизматлар ва объектлардан ногиронлар ҳам тенг даражада фойдаланиши ҳамда бу уларнинг эҳтиёжига жавоб бериши.

20-модда

Шахсий ҳаракатланиш

Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар энг юкори имконият даражасида шахсий ҳаракатланишларини таъминлаш учун самарали чоралар кўради, шу жумладан қуйидагилар орқали:

а) ногиронлар ўзи танлайдиган воситада, танлаган вақтда ва мақбул нархда шахсий ҳаракат қилишларига ёрдам бериш;

б) ногиронларнинг ҳаракатланишини енгиллаштирадиган сифатли воситалар, қурилмалар, ассистив технологиялар ҳамда ёрдамчилар ва воситачиларнинг хизматларидан фойдаланиш имкониятини, шу жумладан бу нарсаларни мақбул нархларда тақдим қилиш орқали енгиллаштириш;

с) ногиронларни ва улар билан иш олиб борадиган мутахассис кадрларни ҳаракатланиш кўникмаларига ўқитиш;

д) ҳаракатланишни енгиллаштирадиган воситалар, қурилмалар ассистив технологиялар ишлаб чиқариш билан шуғулланадиган корхоналарни ногиронларнинг ҳаракатланиши барча жиҳатларини ҳисобга олишга даъват этиш.

21-модда

Фикр ва эътиқодни ифода этиш эркинлиги ва ахборотдан фойдаланиш имконияти

Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар фикр ва эътиқодларини эркин ифода этиш ҳуқуқини, шу жумладан ушбу Конвенциянинг 2-моддасида белгилаб қўйилган муомаланинг барча шаклларида ўз танлови бўйича фойдаланган ҳолда ахборот ва ғояларни излаш, олиш ва тарқатиш эркинлигини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради, шу жумладан:

а) ногиронларни фойдаланиш имконияти бўлган шаклда ва ногиронлик турли шакллари ҳисобга олган технологиялардан фойдаланиб, ўз вақтида ва қўшимча ҳақ олмасдан кенг оммага мўлжалланган ахборот билан таъминлаш;

б) расмий муомалада ишора тили, Брайль алифбоси, муомалани кучайтирадиган ва муқобил воситаларидан ҳамда ногиронларнинг танлови бўйича муомаланинг бошқа фойдаланиш имконияти бўлган барча воситалари, усуллари ва шаклларида фойдаланишларига ёрдам кўрсатиш;

с) кенг оммага, шу жумладан Интернет орқали хизмат кўрсатадиган хусусий корхоналарни ногиронлар учун фойдаланиш имконияти бўлган ва яроқли шакллардаги ахборот ва хизматлар тақдим этишга даъват этиш;

д) оммавий ахборот воситаларини ногиронлар ахборотдан, шу жумладан Интернет орқали тақдим этадиган хизматларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишини таъминлашга даъват этиш;

е) ишора тилларидан фойдаланишни эътироф этиш ва рағбатлантириш.

22-модда

Шахсий ҳаётнинг дахлсизлиги

1. Бирорта ногирон, яшаш жойи ёки турар жой шароитларидан қатъи назар, шахсий ҳаёти, оиласи, турар жойи ёки ёзишмалари ва бошқа муомала турларининг дахлсизлигига асоссиз ёки ноқонуний тажовуз қилинишига ёки унинг шаъни ва обрўсига ноқонуний хуружларга дучор бўлмаслиги керак. Ногиронлар бундай тажовузлар ёки хуружлардан ҳимояланиш ҳуқуқига эга.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг шахси, саломатлигининг ҳолати ва реабилитацияси тўғрисидаги маълумотларни бошқалар билан тенг тарзда махфийлигини муҳофаза қилади.

23-модда

Уй ва оилани ҳурмат қилиш

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларга нисбатан бошқалар билан тенг тарзда никоҳ, оила, оталик, оналик ва шахсий муносабатларга тааллуқли масалаларда камситилишларини бартараф этиш учун самарали ва зарур чоралар кўради. Бунда улар қуйидагиларни таъминлашга интилади:

а) никоҳ ёшига етган барча ногиронларнинг никоҳдан ўтаётганларнинг эркин ва тўлиқ розилиги асосида никоҳдан ўтиш ва оила қуриш ҳуқуқининг эътироф этилишини;

б) ногиронларнинг болалар сони ва улар туғилиши орасидаги танаффус тўғрисида эркин ва масъул қарор қабул қилиш ҳамда репродуктив ва оилани режалаштириш масалаларида ёшига мос ахборотдан фойдала-

ниш имконияти ҳамда бу масалалардан хабардор бўлиш ҳуқуқининг эътироф этилиши, шунингдек уларга бу ҳуқуқларини амалга ошириш имкониятларини берадиган воситаларнинг тақдим этилишини;

с) ногиронлар, шу жумладан болалар бошқалар билан тенг тарзда ўз фертилликларини¹ сақлашларини.

2. Иштирок этувчи давлатлар миллий қонунчиликда васийлик, фарзандларни асраб олиш ёки шу каби институтлар тўғрисида қоидалар мавжуд бўлган тақдирда ногиронларнинг ушбу масалалар бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятларини таъминлайди; барча ҳолатларда боланинг олий манфаатлари биринчи даражали аҳамиятга эгадир. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларга болаларини тарбиялаш бўйича мажбуриятларини бажаришларида зарур ёрдам кўрсатади.

3. Иштирок этувчи давлатлар ногирон болалар оилавий турмушга нисбатан тенг ҳуқуқларга эга бўлишини таъминлайди. Иштирок этувчи давлатлар ушбу ҳуқуқларни амалга ошириш ҳамда болалар ногиронлигини яшириш, уларни ташлаб кетиш, парвариш қилишдан бош тортиш ва сегрегациясига² йўл қўймаслик учун аввалбошдан ногирон болалар ва улар оилаларини ҳар тарафлама ахборот, хизматлар ва қўллаб-қувватлаш билан таъминлаш мажбуриятини олади.

4. Иштирок этувчи давлатлар бола ўз ота-онасидан унинг иродасига қарши ажратилмаслигини таъминлайди, суд томонидан назорат қилинадиган ваколатли органлар қўлланиладиган қонунлар ва тартибларга мувофиқ бундай ажратиш боланинг олий манфаатлари учун зарур эканлигини белгилаган ҳолатлар бундан мустаснодир. Ҳеч бир вазиятда бола ўзининг, отаси ёки онасидан бирортасининг ёки ҳам отаси, ҳам онасининг ногиронлиги сабабига кўра ота-онасидан ажратилиши мумкин эмас.

5. Иштирок этувчи давлатлар ногирон боланинг энг яқин қариндошлари уни парвариш қилишга қодир бўлмаган ҳолатларда узоқроқроқ қариндошлари ҳисобига, бундай имконият бўлмаганида эса маҳаллий ҳамжамятда бола яшаши учун оилавий шароитларни яратиш ҳисобига муқобил парвариш қилишни ташкил этиш учун барча саъй-ҳаракатларни қилиш мажбуриятларини олади.

1 *Фертиллик* (лотинча “fertilis” — “унумдор”, “унумли” сўзидан) — жинсий етук организмнинг соғлом насл яратиш қобилияти.

2 *Сегрегация* (лотинча “segregatio” — “ажратиш” сўзидан) — аҳоли қайсидир бир гуруҳини жамиятдан мажбуран ажратиб қўйиш сиёсати.

24-модда

Таълим

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг таълим олиш ҳуқуқини эътироф этади. Иштирок этувчи давлатлар ушбу ҳуқуқни камситмасдан ва имкониятлар тенглиги асосида амалга ошириш мақсадларида барча даражаларда инклюзив¹ таълимни ва бутун умри давомида ўқитилишларини таъминлайди, бунда қуйидагиларга интилади:

- а) инсон салоҳиятини, шунингдек кадр-қиммат ва ўзини ҳурмат қилиш ҳиссини тўла ривожлантириш ҳамда инсон ҳуқуқлари, асосий эркинликлари ва инсоний турфа хилликни ҳурмат қилишни кучайтириш;
- б) ногиронларнинг шахси, истеъдоди ва ижодини, шунингдек ақлий ва жисмоний қобилиятларини тўла ҳажмда ривожлантириш;
- с) ногиронларга эркин жамият ҳаётида самарали иштирок этиш имкониятини яратиш.

2. Иштирок этувчи давлатлар ушбу ҳуқуқни амалга оширишда қуйидагиларни таъминлайди:

- а) ногиронлар ногиронлиги сабабига кўра умумий таълим тизимидан, ногирон болалар эса бепул ва мажбурий бошланғич таълим ёки ўрта таълим тизимидан чиқарилмаслиги;
- б) ногиронлар бошқалар билан тенг равишда ўз яшаш жойларида инклюзив, сифатли ва бепул бошланғич таълим ва ўрта таълимни олиш имкониятига эга бўлиши;
- с) шахсий эҳтиёжларни ҳисобга оладиган оқилона мослаштириш таъминланиши;
- д) ногиронлар умумий таълим тизими доирасида самарали таълим олишларини енгиллаштириш учун талаб қилинадиган қўллаб-қувватлашга эга бўлиши;
- е) тўла қамраб олиш мақсадига мувофиқ билимларни эгаллаш ва ижтимоий ривожланишга иложи борица энг самарали ёрдам бериш вазиятида шахсий қўллаб-қувватлашни ташкил этиш бўйича самарали чоралар кўрилиши.

3. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар таълим жараёнида ҳамда маҳаллий ҳамжамиятнинг аъзолари сифатида тўла ва тенг

1 *Инклюзив таълим* (французча “inclusif” — “ўзига қўшган” сўздан) — соғлом болаларнинг жисмоний жиҳатдан имконияти чекланган болалар билан бирга ўқитилиши.

иштирок этишларини таъминлаш учун уларга ҳаётӣ ва ижтимоӣ кўникмаларни эгаллаш имкониятини яратади. Иштирок этувчи давлатлар ушбу йўналишда тегишли чораларни кўради, шу жумладан;

а) Брайль алифбоси, муқобил шрифтларни, муомалани кучайтирадиган ва муқобил усуллар, воситалар ва шаклларни, шунингдек мўлжал олиш ва ҳаракатланиш кўникмаларини эгаллашларига ҳамда тенгдошлари томонидан қўллаб-қувватланишга ва мураббийликка кўмаклашади;

б) ишорали тилни эгаллаш ва карларнинг ўзига хос тилини эгаллашга ёрдам беради;

с) шахсларни ўқитиш, жумладан кўзи ожизлар, карлар ёки кўзи ожиз ва кар бўлган болаларни ўқитиш уларга энг мақбул бўлган тил ва усулларда, муомала воситаларида ҳамда билимларни эгаллаш ва ижтимоӣ ривожланишга иложи борича энг кўп ёрдам берадиган вазиятда амалга оширилишини таъминлайди.

4. Иштирок этувчи давлатлар ушбу ҳуқуқ амалга оширилишини таъминлашга кўмаклашиш учун ишорали тилни ва/ёки Брайль алифбосини эгаллаган ўқитувчилар, шу жумладан ногирон ўқитувчиларни ишга жалб этиш ҳамда таълим тизимининг барча даражаларида ишлаётган мутахассислар ва персонални ўқитиш учун зарур чораларни кўради. Бундай ўқитиш ногиронларни қўллаб-қувватлаш учун ногиронлик масалалари ҳамда муомаланинг кучайтирадиган ва муқобил усуллари, воситалари ва шакллари, ўқув услубиётлари ва материалларини камраб олади.

5. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар камситилмасдан ва бошқалар билан тенг равишда олий таълим, касбий таълим, катталар учун таълим олиш ва бутун ҳаётлари давомида ўқитилиш имкониятларига эга бўлишларини таъминлайди. Иштирок этувчи давлатлар шу мақсадларда ногиронлар учун оқилона мослаштиришни таъминлайди.

25-модда

Соғлиқни сақлаш

Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар ногиронлик белгиси бўйича камситилмасдан саломатликларининг эришиш мумкин

бўлган энг юқори даражада сақланиши ҳуқуқига эгалар. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар соғлиқни сақлаш соҳасида гендер хусусиятини ҳисобга оладиган хизматлардан, шу жумладан саломатликларининг ҳолати бўйича реабилитация қилиш имкониятига эга бўлишларини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради. Иштирок этувчи давлатлар, шу жумладан қуйидаги чораларни кўради:

а) ногиронларга бошқалар билан бир қаторда саломатликни сақлаш бўйича бепул ёки қиммат бўлмаган хизматлар ва дастурларнинг турлари, сифати ва даражасини, шу жумладан сексуал ва репродуктив саломатлик ҳамда давлат соғлиқни сақлаш дастурлари асосида аҳолига таклиф этилаётган турларни таъминлайди;

б) соғлиқни сақлаш соҳасида ногиронларга уларнинг ногиронлиги сабабли бевосита зарур бўлган хизматларни, шу жумладан барвақт диагностикани, ўрни бўлса — коррекция ва ногиронликнинг, шу жумладан болалар ва катта ёшдагилар ўртасида ногиронликнинг бундан буён пайдо бўлишига иложи борица йўл қўймаслик ва бунинг олдини олишига даъват этилган хизматларни тақдим этади;

с) соғлиқни сақлаш соҳасидаги ушбу хизматларни иложи борица ушбу одамлар бевосита истиқомат қиладиган жойларга яқинда, шу жумладан қишлоқ жойларида ташкил этади;

д) соғлиқни сақлаш соҳаси мутахассисларидан ногиронларга бошқа шахсларга бўлгани каби сифатли хизмат кўрсатишни, шу жумладан бошқа масалалар қатори таълим бериш ҳамда давлат ва хусусий соғлиқни сақлаш соҳаси учун ахлоқ стандартларини қабул қилиш ҳисобига инсон ҳуқуқлари, кадр-қиммати, мустақиллиги ва ногиронларнинг эҳтиёжлари тўғрисидаги хабардорлигини оширишни талаб этади;

е) ногиронларга тиббий суғурталаш ва ҳаётни суғурталашни (агар бунга миллий қонунчиликда рухсат берилган бўлса) тақдим этишда уларни камситишни ман этади ҳамда бу адолатли ва оқилона асосда тақдим этилишини кўзда тутди;

ф) ногиронлик сабаби бўйича соғлиқни сақлашда ёки бу соҳада хизмат кўрсатилишида ёхуд овқат ёки ичимликларни олишда камситувчи рад этилишларга йўл қўймайди.

26-модда

Абилитация¹ ва реабилитация

Иштирок этувчи давлатлар, шу жумладан бошқа ногиронлар томонидан кўллаб-қувватланишида, ногиронлар иложи борица мустақилликка, тўла жисмоний, ақлий, ижтимоий ва касб қобилиятларига эришишлари ва буни сақлаб қолишлари ҳамда турмушнинг барча соҳаларига тўла қўшилишлари ва жалб этилишлари учун самарали ва зарур чораларни кўради. Иштирок этувчи давлатлар шу мақсадда комплекс абилитация ва реабилитация хизматлари ва дастурларини, айниқса соғлиқни сақлаш, бандлик, таълим ва ижтимоий хизмат кўрсатиш соҳаларида ташкил этади, мустаҳкамлайди ва кенгайтиради. Улар ушбу хизматлар ва дастурлар бўйича қуйидаги чораларни кўради:

а) уларни иложи борица эрта амалга оширишга киришилиши ва ногиронларнинг эҳтиёжлари ва кучли жиҳатларини қўп томонлама баҳолашга асосланган бўлиши;

б) маҳаллий ҳамжамиятга ҳамда жамият ҳаётининг барча соҳаларига жалб этилиш ва киритилишига ёрдам бериши, ихтиёрий хусусиятга эга бўлиши ҳамда ногиронлар учун иложи борица бевосита яшаш жойларига яқинда, шу жумладан қишлоқ жойларида фойдаланиш имконияти бўлиши.

2. Иштирок этувчи давлатлар абилитация ва реабилитация хизматлари кўрсатиш соҳасида ишлайдиган мутахассис ва персонални бошланғич ва кейинги таълим олишини рағбатлантиради.

3. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларга мўлжалланган абилитация ва реабилитацияга тааллуқли ассистив қурилмалар ва технологиялар бўлишини, улардан фойдаланишни рағбатлантиради.

27-модда

Меҳнат ва бандлик

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда меҳнат қилиш ҳуқуқини эътироф этади; бу меҳнат бозори ва ишлаб чиқариш муҳити ногиронлар учун очиқ, инклюзив ва иштирок этиш имконияти бўлган шароитда ногирон ўзи танлаган ва эркин рози

1 *Абилитация* (лотинча “*abilitatio*” — “қулай”, “мослаштирилган” сўзидан) — ногиронларни ҳаётга мослаштиришга йўналтирилган даволаш тадбирлари.

бўлган меҳнат фаолияти орқали турмуш кечиришига пул ишлаб топиш имкониятига эга бўлиш ҳуқуқини қамраб олади. Иштирок этувчи давлатлар меҳнат қилиш ҳуқуқини, шу жумладан меҳнат фаолияти давомида ногирон бўлган шахсларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини, жумладан қонунчилик йўли билан белгиланган тартибда амалга ошириш ҳуқуқини таъминлайди ва рағбатлантиради. Шу жумладан улар қуйидаги зарур чораларни кўради:

- а) бандликнинг барча шаклларида, шу жумладан ишга қабул қилиш, ёллаш ва бандлик, иш жойини сақлаб қолиш, хизмат лавозимида кўтарилиш, хавфсиз ва соғлом меҳнат шароитларига тааллуқли масалаларда ногиронлик белгиси бўйича камситишни ман этиш;
- б) ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда адолатли ва қулай иш шароитларига эга бўлиш, шу жумладан тенг қимматга эга бўлган меҳнат билан шуғулланиш ва бунинг учун тенг рағбатлантирилиш, хавфсиз ва соғлом меҳнат шароитларига эга бўлиш, шу жумладан хуружлардан ҳимоя қилиниш ва шикоятлари қондирилиши ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
- с) ногиронлар бошқалар билан тенг равишда ўзларининг меҳнат ва касаба уюшма ҳуқуқларини амалга ошириш имкониятини таъминлаш;
- д) ногиронларга умумий техникавий ва касбий йўналтириш дастурлари, ишга жойлаштириш хизматлари, касбий ва узлуксиз таълим олишдан самарали фойдаланиш имкониятларини яратиш;
- е) меҳнат бозорида ногиронларнинг ишга жойлашиш ва хизмат лавозимида кўтарилиш, шунингдек иш излаш, ишга эга бўлиш, иш жойини сақлаш ва меҳнат фаолиятини қайтадан бошлаш имкониятларини кенгайтириш;
- ф) шахсий меҳнат фаолияти, тадбиркорлик, ширкатларни ривожлантириш ва ўз бизнесини ташкил этиш имкониятларини кенгайтириш;
- г) ногиронларни давлат секторига ишга ёллаш;
- ҳ) ногиронларни тегишли стратегиялар ҳамда ижобий ҳаракатлар, рағбатлар ва бошқа чораларни қамраб олиши мумкин бўлган дастурлар ёрдамида хусусий секторда ишга ёллашни рағбатлантириш;
- й) ногиронларнинг иш жойларини оқилона мослаштиришни таъминлаш;
- ж) очиқ меҳнат бозори шароитларида ногиронларнинг иш тажрибаларини ўзлаштиришларини рағбатлантириш;

к) ногиронларни касбий ва малака реабилитациясини, иш жойларини сақлаб қолиш ва ишга қайтиб келишга қаратилган дастурларни рағбатлантириш.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар кулликка ва эркисиз ҳолатга тушиб қолмасликликларини ҳамда бошқалар билан тенг равишда зўраки ва мажбурий меҳнатдан ҳимоя қилинишларини таъминлайди.

28-модда

Етарли турмуш даражаси ва ижтимоий ҳимоя

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг ўзлари ва оиласи учун етарлича турмуш шароитига, шу жумладан етарлича овқатланиш, кийим-кечакка ва турар жойга эга бўлиш ҳамда турмуш шароитлари узлуксиз яхшиланиб бориши ҳуқуқларини эътироф этади, шунингдек ушбу ҳуқуқларни ногиронлик белгиси бўйича камситмасдан амалга оширишни таъминлаш ва рағбатлантиришнинг зарур чораларини кўради.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг ижтимоий ҳимояга бўлган ҳуқуқларини ва бу ҳуқуқлардан ногиронлик белгиси бўйича камситилмасдан фойдаланишлари ҳуқуқини эътироф этади ҳамда ушбу ҳуқуқни амалга оширишни таъминлаш ва рағбатлантириш учун зарур чораларни кўради. Шу жумладан куйидаги чораларни кўради:

а) ногиронларнинг тоза сувга тенг эга бўлишларини ҳамда ногиронлик билан боғлиқ тегишли ва қиммат бўлмаган хизматлар, қурилмалар ва бошқа ёрдамдан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш;

б) ногиронларнинг, шу жумладан ногирон аёллар, кизлар ва кекса кишиларнинг ижтимоий ҳимоя қилиш ва қашшоқлик кўламларини қисқартириш дастурларидан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш;

с) қашшоқлик шароитида турмуш кечираётган ногиронлар ва улар оилаларини ногиронлик билан боғлиқ харажатларини, шу жумладан тегишлича таълим олиш, маслаҳат, молиявий ёрдам ва вақтинча патронаж парваришини олиш бўйича харажатларни қоплаш мақсадидаги давлат ёрдамини олишларини таъминлаш;

д) ногиронларнинг давлат турар жой дастурларидан фойдаланиш имкониятини таъминлаш;

е) ногиронларнинг пенсия нафақалари ва дастурларидан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш.

29-модда

Сиёсий ва ижтимоий ҳаётда иштирок этиш

Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг сиёсий ҳуқуқларини ва улардан бошқалар билан тенг равишда фойдаланиш имкониятларини кафолатлайди ҳамда қуйидаги мажбуриятларни олади:

а) ногиронлар бошқалар билан тенг равишда сиёсий ва ижтимоий ҳаётда бевосита ёки эркин сайланган вакиллари орқали самарали ва ҳар тарафлама иштирок этишлари, шу жумладан сайлаш ва сайланиш ҳуқуқлари ва имкониятларига эга бўлишларини, жумладан, қуйидагилар орқали таъминлаш:

i) овоз бериш тартиблари, бинолари ва материаллари англаш ва фойдаланиш учун мос ва осон бўлишини таъминлаш;

ii) ногиронларнинг сайловларда ва давлат референдумларида ёпиқ овоз беришда қўрқитилмасдан иштирок этиш ҳамда ўз номзодларини сайловларда, давлат ҳокимиятининг барча даражаларида давлат лавозимларини амалда эгаллашига ва давлат функцияларини бажаришларига кўрсатиш ҳуқуқларини — бунда қўллаш мақбул бўлганда ассистив ва янги технологиялардан фойдаланишларига ёрдам берган ҳолда ҳимоя қилиш;

iii) ногиронларнинг сайловчилар сифатида ўз иродаларини эркин билдиришларини кафолатлаш ва шу мақсадда, зарурат бўлганда, уларнинг ўз танлови бўйича бирорта шахс томонидан овоз беришда ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги илтимосларини кондириш;

б) ногиронлар бошқалар билан тенг равишда ва камситилмасдан давлатни бошқаришда самарали ва ҳар тарафлама иштирок этишлари учун зарур шароитни яратишга фаол қўмаклашиш ҳамда уларнинг давлат ишларида иштирок этишларини, шу жумладан қуйидагилар орқали рағбатлантириш:

i) фаолияти мамлакатнинг давлат ва сиёсий ҳаёти билан боғлиқ бўлган ноҳукумат ташкилотлари ва бирлашмаларида, шу жумладан сиёсий партиялар фаолиятида ва уларга раҳбарлик қилишда иштирок этиш;

ii) ногиронларга ногиронлар ташкилотларини тузиш ҳамда уларга халқаро, миллий, минтақавий ва маҳаллий даражада вакиллик қилиш учун аъзо бўлиш.

30-модда

Маданий ҳаётда, бўш вақтни ўтказиш, дам олиш ва спорт билан шуғулланишда иштирок этиш

1. Иштирок этувчи давлатлар ногиронларнинг бошқалар билан тенг равишда маданий ҳаётда иштирок этиш ҳуқуқини эътироф этади ва ногиронларга қуйидагиларни таъминлаш учун барча зарур чораларни кўради:

- а) маданият асарларидан фойдаланиш имконияти бўлган шаклларда фойдаланишларга имконият яратиш;
- б) телевидение дастурлари, фильмлар, театр ва бошқа маданий тадбирлардан фойдаланиш имконияти бўлган шаклларда фойдаланиш имкониятини яратиш;
- с) театрлар, музейлар, кинотеатрлар, кутубхоналар ва туризм хизматлари каби маданий тадбирлар ўтказиладиган ва хизматлар кўрсатиладиган жойлардан фойдаланиш имкониятларига эга бўлишлари, шунингдек миллий маданий аҳамиятга эга ёдгорлик ва объектлардан энг кўп имконият даражасида фойдаланиш имкониятларига эга бўлишлари.

2. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар ижодий, бадиий ва интеллектуал салоҳиятларини фақат ўзлари учунгина эмас, балки бутун жамиятни бойитиш учун ривожлантириш ва бу салоҳиятларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишларига барча зарур чораларни кўради.

3. Иштирок этувчи давлатлар халқаро ҳуқуққа мувофиқ интеллектуал мулкка эгалик ҳуқуқини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонунлар ногиронларнинг маданият асарларидан фойдаланишлари учун асоссиз ёки камситувчи тўсиқ бўлиб қолмаслигини таъминлаш учун зарур чораларни кўради.

4. Ногиронлар бошқалар билан тенг равишда уларнинг алоҳида маданий ва тили ўзига хослиги, шу жумладан ишора тиллари ва қарлар маданияти эътироф этилиши ва қўллаб-қувватланиши ҳуқуқига эга.

5. Иштирок этувчи давлатлар ногиронлар бошқалар билан тенг равишда бўш вақтларини ўтказиш, дам олиш ва спорт тадбирларида иштирок этиш имкониятига эга бўлишлари учун қуйидаги зарур чораларни кўради:

- а) ногиронларнинг барча даражадаги умумий йўналишдаги спорт тадбирларида иложи борича тўлиқ иштирок этишларини рағбатлантириш ва тарғиб этиш;

б) ногиронларнинг ногиронлар учун махсус спорт ва бўш вақтни ўтказиш тадбирларини ташкил этиш, бу тадбирларни ривожлантириш ва уларда иштирок этиш имкониятларини таъминлаш ҳамда шу муносабат билан уларга бошқалар билан тенг равишда зарур даражада таълим берилиши, ўргатилиши ва ресурслар тақдим этилишига кўмаклашиш;

с) ногиронлар спорт, рекреация¹ ва туризм объектларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишларини таъминлаш;

д) ногирон болалар бошқа болалар билан тенг равишда ўйинларда, бўш вақтларини ўтказиш, дам олиш ва спорт дастурларида, шу жумладан мактаб тизими доирасидаги тадбирларида иштирок этиш имкониятига эга бўлишларини таъминлаш;

е) ногиронлар бўш вақтни ўтказиш, туризм, дам олиш ва спорт тадбирларини ташкил этиш билан шуғулланадиганлар хизматларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишларини таъминлаш.

31-модда

Статистика ва маълумотларни тўплаш

1. Иштирок этувчи давлатлар ушбу Конвенция ижросини таъминлаш мақсадида стратегиялар ишлаб чиқиш ва амалга ошириш имконини берадиган зарур ахборотларни, шу жумладан статистика ва тадқиқот маълумотларини тўплаш мажбуриятини олади. Ушбу ахборотни тўплаш ва сақлаш жараёнида қуйидагиларга амал этилади:

а) ногиронлар шахсий ҳаёти махфийлиги ва дахлсизлигини таъминлаш учун белгилаб қўйилган ҳуқуқий кафолатларга, шу жумладан маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонунчиликка риоя этиш;

б) статистика маълумотларини тўплаш ва улардан фойдаланишда инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларни ҳимоя қилишга тааллуқли халқаро эътироф этилган нормаларга, шунингдек ахлоқ принципларига риоя этиш;

2. Ушбу моддага мувофиқ тўпланган ахборот тегишли тарзда рўйхатга олинади ҳамда иштирок этувчи давлатлар ушбу Конвенция бўйича ўз мажбуриятларини қандай бажараётганликларини баҳолаш, шунингдек

1 Рекреация (лотинча “recreation” — “тиклаш” сўзидан) — инсоннинг меҳнат қобилятини тиклаш мақсадида амалга ошириладиган соғломлаштириш тадбирлари

ногиронлар ўз ҳуқуқларини амалга оширишда дуч келаётган тўсиқларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш учун фойдаланилади.

3. Иштирок этувчи давлатлар ушбу статистика маълумотларини тарқатиш масъулиятини ўз зиммасига олади ва ногиронлар ҳамда бошқа шахслар улардан фойдалана олишларини таъминлайди.

32-модда

Халқаро ҳамкорлик

1. Иштирок этувчи давлатлар ушбу Конвенция мақсад ва вазифаларини амалга ошириш бўйича миллий саъй-ҳаракатларни қўллаб-қувватлаш учун халқаро ҳамкорлик ва уни рағбатлантириш муҳимлигини эътироф этади ҳамда шу муносабат билан, мақбул бўлганда, тегишли халқаро ва минтақавий ташкилотлар ҳамда фуқаролик жамияти, жумладан ногиронлар ташкилотлари билан шерикликда давлатлараро алоқалар бўйича зарур ва самарали чораларни кўради. Ушбу чоралар, жумладан, қуйидагиларни қамраб олиши мумкин:

- а) халқаро ҳамкорлик, шу жумладан халқаро ривожланиш дастурлари ногиронларни қамраб олишини ҳамда улар бундан фойдалана олишларини таъминлаш;
- б) мавжуд имкониятларни енгиллаштириш ва уларни мустаҳкамлашни, шу жумладан ахборот, тажриба, дастурлар ва илғор ишланмалар билан ўзаро алмашиш йўли билан қўллаб-қувватлаш;
- с) тадқиқотлар соҳасида ҳамкорлик ҳамда илмий-техникавий билимлардан фойдаланишга кўмаклашиш;
- д) мақбул бўлганда, техникавий-иктисодий ёрдам кўрсатиш, шу жумладан фойдаланиш имконияти бўлган ассистив технологиялар билан ўзаро алмашиш, шунингдек технологияларни тақдим этиш орқали ёрдам кўрсатиш.

2. Ушбу модданинг қоидалари ҳар бир иштирок этувчи давлатнинг ушбу Конвенцияга мувофиқ ўз мажбуриятларини бажариш бўйича мажбуриятларига тааллуқли эмас.

33-модда

Миллий амалга ошириш ва мониторинг

1. Иштирок этувчи давлатлар ўзларининг ташкилий тузилишига мувофиқ ушбу Конвенцияни амалга ошириш билан боғлиқ масалаларга

мутасаддиллик қиладиган битта ёки бир нечта органни тайинлайди ҳамда турли секторлар ва турли даражаларда тегишли ишларни амалга оширишда ёрдам кўрсатиш учун ҳукуматда мувофиқлаштирувчи механизмни таъсис этиш ёки белгилаш имкониятини зарур даражада ўрганиб чиқади.

2. Иштирок этувчи давлатлар ўзларининг ҳуқуқий ва маъмурий тузилишига мувофиқ ушбу Конвенцияни амалга оширишни рағбатлантириш, ҳимоя қилиш ва мониторинги учун, мақбул бўлганда, битта ёки бир нечта мустақил механизмни қамраб оладиган тузилмани тайинлайди ёки таъсис этади, уни қўллаб-қувватлайди ва мустаҳкамлайди. Иштирок этувчи давлатлар бундай механизмни тайинлаш ёки таъсис этишда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва рағбатлантириш билан шуғулланадиган миллий муассасаларнинг мақоми ва амал этишига тааллуқли принципларни эътиборга олади.

3. Фуқаролик жамияти, жумладан ногиронлар ва уларнинг ваколатли ташкилотлари кузатиш жараёнига тўла жалб этилади ва унда иштирок этади.

34-модда

Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмита

1. Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмита (бундан буён “Қўмита” деб аталади) таъсис этилади, у куйида кўзда тутилган функцияларни бажаради.

2. Ушбу Конвенция кучга кирган пайтда Қўмита таркиби ўн икки экспертдан иборат бўлади, шундан сўнг Конвенцияни яна 60 та давлат ратификация қилгандан кейин ёки унга қўшилгач, Қўмита аъзоларининг сони олтитага кўпайиб, энг кўп миқдор — ўн саккиз аъзога етади.

3. Қўмита аъзолари шахсан ўз номидан иш кўради ҳамда юксак ахлоқий фазилатларга, ушбу Конвенция қамраб олган соҳаларда эътироф этилган билим ва тажрибага эга бўлади. Иштирок этувчи давлатларга ўз номзодларини кўрсатиш пайтида ушбу Конвенция 4-моддаси 3-бандида белгилаб қўйилган қоидаларни зарур даражада ҳисобга олиш таклиф этилади.

4. Қўмита аъзолари иштирок этувчи давлатлар томонидан сайланади, бунда адолатли жўғрофий тақсимотга, цивилизацияларнинг ва асосий ҳуқуқий тизимларнинг турли шакллари ваколатлигига, жинсларнинг мутаносиблиги ва ногирон экспертларнинг иштирок этишига эътибор қаратилади.

5. Қўмита аъзолари иштирок этувчи давлатлар кўрсатган номзодлар рўйхати бўйича иштирок этувчи давлатларнинг Конференцияси мажлисида яширин овоз бериш йўли билан сайланади. Иштирок этувчи давлатларнинг учдан икки қисми мажлисда қворумни ташкил этганида ҳозир бўлган ва овоз беришда иштирок этаётган иштирок этувчи давлатлар вакилларининг энг кўп ва мутлақ кўп овозини олган номзодлар Қўмита таркибига сайланган ҳисобланади.

6. Дастлабки сайловлар ушбу Конвенция кучга кирган кундан кечи билан олти ой ўтгандан сўнг ўтказилади. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош қотиби ҳар бир сайлов муддатидан камида тўрт ой олдин иштирок этувчи давлатларга мактуб билан мурожаат қилиб, уларга икки ой мобайнида номзодларини кўрсатишни таклиф этади. Шундан сўнг Бош қотиб ана шу тарзда кўрсатилган барча номзодларнинг рўйхатини, уларни кўрсатган иштирок этувчи давлатларни қайд этган ҳолда, алфавит тартибда тузади ва ушбу Конвенцияда иштирок этувчи давлатларга юборади.

7. Қўмита аъзолари тўрт йил муддатга сайланади. Улар яна фақат бир марта қайта сайланиш ҳуқуқига эга. Бироқ биринчи сайловларда сайланадиган аъзолар олти нафари ваколатининг муддати икки йилда тугайди; биринчи сайловлардан кейин дарҳол ушбу олти нафар аъзонинг исмлари, мазкур модданинг 5-бандида қайд қилинганидек, мажлисда раислик қилувчи томонидан қуръа ташлаш бўйича аниқланади.

8. Қўмитанинг олти нафар қўшимча аъзосини сайлаш мазкур модданинг тегишли қоидалари билан тартибга солинадиган одатдаги сайловлар пайтида ўтказилади.

9. Қўмитанинг қайсидир бир аъзоси вафот этса, истеъфога чиқса ёки қайсидир бошқа сабабга кўра ўз мажбуриятларини бундан буён бажаришга қодир эмаслигини эълон қилса, ушбу аъзо номзодини кўрсатган иштирок этувчи давлат ваколатининг қолган муддатига малакага эга бўлган ҳамда ушбу модданинг тегишли қоидаларида кўзда тутилган талабларга жавоб берадиган бошқа экспертни тайинлайди.

10. Қўмита ўзининг тартиб қоидаларини ўрнатади.

11. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош қотиби Қўмита ўзининг функцияларини ушбу Конвенцияга мувофиқ самарали амалга ошириши учун зарур персонал ва моддий воситаларни тақдим этади ҳамда унинг биринчи кенгашини қақиради.

12. Қўмитанинг ушбу Конвенцияга мувофиқ сайланган аъзолари Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси томонидан тасдиқланган Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг маблағларидан Қўмитадаги мажбуриятларининг муҳимлиги ҳисобга олинган ҳолда Ассамблея томонидан ўрнатиладиган тартиб ва шартларда рағбатлантирилади.

13. Қўмита аъзолари Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Имтиёзлар ва иммунитетлар¹ тўғрисидаги Конвенциясининг тегишли бўлимларида белгилаб қўйилган Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ишлари бўйича хизмат сафарларидаги экспертларнинг имтиёзлари ва иммунитетлари ҳуқуқига эга.

35-модда

Иштирок этувчи давлатларнинг маърузалари

1. Ҳар бир иштирок этувчи давлат Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош қотиби орқали Қўмитага ушбу Конвенция бўйича ўз мажбуриятларини амалга ошириш учун қўрилган чоралар ҳамда ушбу масалада эришилган тараққиёт тўғрисида тегишли иштирок этувчи давлат учун ушбу Конвенция кучга кирганидан сўнг икки йил мобайнида кенг қамровли маърузани тақдим этади.

2. Иштирок этувчи давлатлар шундан сўнг навбатдаги маърузаларни тўрт йилда камида бир марта, шунингдек Қўмита бу ҳақда улардан сўраганда тақдим этади.

3. Қўмита маърузалар мазмунини ифодаловчи дастур амал принципларини белгилайди.

4. Қўмитага даставвалги кенг қамровли маърузани тақдим этган иштирок этувчи давлатларга навбатдаги маърузаларида аввал тақдим этган ахборотни такрорлашларининг зарурати йўқ. Иштирок этувчи давлатларга Қўмитага маърузани очиқ ва ошкор жараёнга айлантириш ҳамда ушбу Конвенциянинг 4-моддаси 3-бандида белгилаб қўйилган қоидаларни зарур даражада ҳисобга олиш тўғрисида ўйлаб қўриш таклиф этилади.

5. Маърузаларда ушбу Конвенция бўйича мажбуриятларни бажариш даражасига таъсир кўрсатадиган омиллар ва қийинчиликлар кўрсатилиши мумкин.

1 Иммуниет (лотинча “immunitas” — “ҳалос қилиш” сўзидан) — бу ўринда масъул ходимларнинг дахлсизлигига доир алоҳида мақоми.

36-модда

Маърузаларни кўриб чиқиш

1. Ҳар бир маъруза у бўйича ўринли деб ҳисоблайдиган таклифлар ва умумий тавсияларни кўрсатадиган Қўмита томонидан кўриб чиқилади ҳамда бу таклифлар ва умумий тавсиялар тегишли иштирок этувчи давлатга юборилади. Иштирок этувчи давлат Қўмитага жавоб тариқасида ўз танлови бўйича хоҳлаган ахборотини юбориши мумкин. Қўмита иштирок этувчи давлатлардан ушбу Конвенцияни амалга оширишга тааллуқли бўлган қўшимча ахборот такдим этилишини сўраши мумкин.

2. Иштирок этувчи давлат маърузани такдим этишни жиддий равишда кечиктираётган бўлса, Қўмита тегишли иштирок этувчи давлатга билдирги юбориб, унда ушбу билдиргидан сўнг уч ой мобайнида тегишли маъруза такдим этилмаса, мазкур иштирок этувчи давлатда ушбу Конвенцияни амалга ошириш тўғрисидаги масала Қўмита ихтиёрида бўлган ишонарли ахборот асосида кўриб чиқишни талаб этишини билдириши мумкин. Қўмита тегишли иштирок этувчи давлатга ана шундай кўриб чиқишда иштирок этишни таклиф этади. Агар иштирок этувчи давлат жавоб тариқасида тегишли маърузани такдим этса, ушбу модда 1-бандида белгиланган қоидалар қўлланилади.

3. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош қотиби маърузаларни барча иштирок этувчи давлатлар ихтиёрига такдим этади.

4. Иштирок этувчи давлатлар ўз маърузалари мамлакатларида жамоатчилик улар билан кенг танишиш имкониятига эга бўлишини таъминлайди ҳамда ушбу маърузаларга тааллуқли қоидалар ва умумий тавсиялар билан танишишни енгиллаштиради.

5. Қўмита мақбул деб топган ҳолатларда, у иштирок этувчи давлатларнинг маърузаларини Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ихтисослаштирилган муассасалари, фондлари ва дастурларига, шунингдек бошқа ваколатли органларга улар ушбу маърузаларда техникавий маслаҳатга ёки ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги илтимосларига ёхуд бундай ёрдам кўрсатиш зарур деган кўрсатмага эътибор қаратишлари учун Қўмитанинг ушбу илтимослар ёки кўрсатмалар бўйича таклифлари ва тавсиялари (агар улар мавжуд бўлса) билан бирга юборади.

37-модда

Иштирок этувчи давлатлар ва Қўмита ўртасидаги ҳамкорлик

1. Ҳар бир иштирок этувчи давлат Қўмита билан ҳамкорлик қилади ва Қўмита аъзоларига ўз мандатларини бажаришда ёрдам кўрсатади.

2. Қўмита иштирок этувчи давлатлар билан ўз муносабатларида ушбу Конвенцияни амалга ошириш бўйича миллий имкониятларни, шу жумладан халқаро ҳамкорлик ёрдамида кучайтириш йўллари ва воситаларини зарур тарзда ҳисобга олади.

38-модда

Қўмитанинг бошқа органлар билан муносабатлари

Ушбу Конвенцияни самарали амалга ошириш ва Конвенция томонидан қамраб олинadиган соҳаларда халқаро ҳамкорликни рағбатлантириш учун:

а) Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ихтисослаштирилган муассасалари ва бошқа органлари ушбу Конвенциядаги ўз мандатларига тааллуқли бўлган қоидаларини амалга ошириш тўғрисидаги масала кўриб чиқиладиганда уларда иштирок этиш ҳуқуқига эга. Қўмита мақбул деб ҳисоблаган ҳолатларда, ихтисослаштирилган муассасалар ва бошқа ваколатларга тегишли мандатларга тааллуқли бўлган соҳаларда Конвенцияни амалга ошириш бўйича эксперт хулосасини бериши мумкин. Қўмита Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ихтисослаштирилган муассасалари ва бошқа органларига улар фаолиятига тааллуқли соҳаларда Конвенцияни амалга ошириш тўғрисидаги маърузаларни тақдим этишини таклиф қилиши мумкин;

б) Қўмита ўз мандатини амалга оширишда, мақбул бўлган ҳолатларда, инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномаларга кўра таъсис этилган бошқа тегишли органлар билан маърузаларни тақдим этишнинг тегишли дастурамал принципларини, шунингдек улар томонидан киритилган таклифлар ва умумий тавсияларни мувофиқлаштиришни таъминлаш ҳамда ўз функцияларини амалга оширишда бир-бирини қайтариш ва параллелизмга йўл қўймаслик масаласида маслаҳатлашади.

39-модда

Қўмита маърузаси

Қўмита икки йилда бир марта Бош Ассамблея ҳамда Иқтисодий ва Ижтимоий Кенгашга ўзининг фаолияти тўғрисида маъруза тақдим этади

ҳамда иштирок этувчи давлатлардан олинган маърузалар ва ахборотларни кўриб чиқишга асосланган таклифлар ва умумий тавсияларни чиқариши мумкин. Бундай таклифлар ва умумий тавсиялар иштирок этувчи давлатларнинг изоҳлари (агар улар мавжуд бўлса) билан бирга Қўмитанинг маърузасига қўшилади.

40-модда

Иштирок этувчи давлатларнинг Конференцияси

1. Иштирок этувчи давлатлар ушбу Конвенцияни амалга оширишга тааллуқли ҳар қандай масалани кўриб чиқиш учун мунтазам равишда иштирок этувчи давлатларнинг Конференциясига тўпланади.

2. Ушбу Конвенция кучга киргандан сўнг олти ойдан кечикмасдан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош қотиби иштирок этувчи давлатларнинг Конференциясини чақиради. Шундан кейинги йиғилишлар Бош қотиб томонидан икки йилда бир марта ёки иштирок этувчи давлатларнинг Конференцияси қарори билан чақирилади.

41-модда

Депозитарий¹

Ушбу Конвенциянинг депозитарийи Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Қотиби ҳисобланади.

42-модда

Имзолаш

Ушбу Конвенция барча давлатлар ва минтақавий интеграция ташкилотлари томонидан имзолаш учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Нью-Йоркдаги Марказий муассасаларида 2007 йил 30 мартдан очик.

43-модда

Мажбуриятга розилик

Ушбу Конвенция уни имзолаган давлатлар томонидан ратификация² қилинади ҳамда уни имзолаган минтақавий интеграция ташкилотлари

1 Депозитарий (лотинча “depositarium” — “сақлаш жойи” сўзидан) — халқаро ҳуқуқда халқаро ҳужжатларни, унинг ратификацияси тўғрисидаги ҳужжатларни сақлаш мажбуриятини олган давлат ёки халқаро ташкилот.

2 Ратификация — (лотинча “ratificatio” — “тасдиқланган” сўзидан) шартноманинг

томонидан расман тасдиқланиши керак. У Ушбу Конвенцияни имзоламаган ҳар қандай давлат ёки минтақавий интеграция ташкилотлари учун очик.

44-модда

Минтақавий интеграция ташкилотлари

1. “Минтақавий интеграция ташкилоти” муайян минтақанинг суверен давлатлари томонидан ташкил этилган, унга аъзо давлатлар ушбу Конвенция тартибга соладиган масалалар бўйича ваколат берган ташкилотни англатади. Бундай ташкилотлар ўзларининг ҳужжатларида ушбу Конвенция тартибга соладиган масалаларга нисбатан ўз ваколатлари ҳажмини расмий тасдиқлашларини ёки бунга қўшилишларини кўрсатади. Кейинчалик улар депозитарийни ўз ваколатлари ҳажмидаги ҳар қандай жиддий ўзгаришлар тўғрисида хабардор қилади.

2. Ушбу Конвенциядаги “иштирок этувчи давлатлар” қайдлари бундай ташкилотларга уларнинг ваколоти доирасида тааллуқлидир.

3. Ушбу Конвенциянинг 45-моддаси 1-банди ҳамда 47-моддаси 2- ва 3-бандлари мақсадлари учун минтақавий интеграция ташкилотлари томонидан сақлаш учун топширган бирорта ҳужжат ҳисобга олинмайди.

4. Минтақавий интеграция ташкилотлари ўз ваколатларига тааллуқли масалаларда иштирок этувчи ташкилотларнинг Конференциясида ушбу Конвенция иштирокчилари бўлган иштирок этувчи давлатларнинг сонига тенг бўлган овозлар сони бўйича овоз бериш юзасидан ўз ҳуқуқини амалга оширишлари мумкин. Бундай ташкилот агар унга аъзо бўлган қайсидир бир давлат ўз овоз бериш ҳуқуқини амалга ошираётган бўлса, ўзининг овоз бериш ҳуқуқини амалга оширмайди ва аксинча.

45-модда

Кучга киритиш

1. Ушбу Конвенция сақлаш учун йигирманчи ратификация ёрлиғи ёки қўшилиш тўғрисидаги ҳужжат топширилгандан кейинги ўттизинчи кун кучга киради.

2. Ушбу Конвенция уни ратификация қилган ҳар бир давлат ёки минтақавий интеграция ташкилоти учун улар буни расман тасдиқлаганликлари

давлат олий органи томонидан тасдиқлаш жараёни. Шартномани ратификация қилиш давлат бошлиғи ёки олий қонунчилик органи томонидан амалга оширилади.

ёки унга қўшилганликари тўғрисида ана шундай йигирманчи ҳужжатни сақлашга топширганларидан кейинги ўттизинчи кун кучга киради.

46-модда

Изоҳлар

1. Ушбу Конвенциянинг объекти ва мақсадига мос бўлмаган қўшимчаларга йўл қўйилмайди.
2. Қўшимчалар хоҳлаган вақтда олиб ташланиши мумкин.

47-модда

Тузатишлар

1. Ҳар қандай иштирок этувчи давлат ушбу Конвенцияга тузатиш киритишни таклиф этиши ва уни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош котибига такдим этиши мумкин. Бош котиб таклиф этилган ҳар қандай тузатишни иштирок этувчи давлатларга маълум қилади ҳамда улардан ушбу таклифни кўриб чиқиш ва бу тўғрисида қарор қабул қилиш учун Конференция ўтказиш тарафдори эканликлари тўғрисида хабардор қилишларини сўрайди. Бу ҳақда маълум қилинган санадан кейин тўрт ой мобайнида иштирок этувчи давлатларнинг камида учдан бир қисми бундай Конференция ўтказишни ёқлаб чиқса, Бош котиб Конференцияни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти шафелигида чақиради. Конференцияда ҳозир бўлган ва овоз беришда иштирок этаётган иштирок этувчи давлатларнинг учдан икки қисмидан иборат кўпчилик томонидан маъқулланган ҳар қандай тузатиш Бош котиб томонидан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеясига тасдиқлаш учун, сўнг барча иштирок этувчи давлатларга қабул қилиш учун юборилади.

2. Ушбу модданинг 1-бандига мувофиқ маъқулланган ва тасдиқланган тузатиш уни қабул қилиш тўғрисидаги сақлаш учун топширилган ҳужжатларнинг сони иштирок этувчи давлатлар учдан икки қисмига етганидан кейин ушбу тузатиш маъқулланган санадан кейинги ўттизинчи кун кучга киради. Шундан кейин тузатиш ҳар бир иштирок этувчи давлат учун у томонидан тузатишни қабул қилганлиги тўғрисидаги ҳужжатини сақлашга топширганидан кейинги ўттизинчи кун кучга киради. Тузатиш фақат уни қабул қилган иштирок этувчи давлатлар учун мажбурийдир.

3. Агар иштирок этувчи давлатларнинг Конференцияси ушбу модданинг 1-бандига мувофиқ маъқулланган ва тасдиқланган келишилган тегишли қарор қабул қилса, мутлақ 34-, 38-, 39- ва 40-моддаларга тааллуқли бўлган тузатиш барча иштирок этувчи давлатлар учун ушбу тузатиш маъқуллангандан кейин унинг қабул қилинганлиги тўғрисидаги ҳужжатларни сақлашга топширган иштирок этувчи давлатлар сонининг учдан икки қисмга етганидан кейин кучга киради.

48-модда

Денонсация¹

Иштирок этувчи давлат Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котибини ёзма равишда хабардор қилиш орқали ушбу Конвенцияни денонсация қилиши мумкин. Денонсация Бош котиб томонидан ана шундай билдирги олинган санадан бир йил ўтгач кучга киради.

49-модда

Фойдаланиш имконияти бўлган шакл

Ушбу Конвенция матни фойдаланиш имконияти бўлган шаклда бўлиши таъминланиши керак.

50-модда

Аутент матнлар²

Ушбу Конвенциянинг инглиз, араб, испан, хитой, рус ва француз тилларидаги матнлари тенг аутентдир.

УШБУНИ ТАСДИҚЛАШ МАҚСАДИДА ўзларининг тегишли ҳукуматлари томонидан зарур даражада ваколатга эга бўлган қуйида имзо чеккан тўла ваколатли вакиллар ушбу Конвенцияни имзолади.

1 Денонсация (французча “denoncer” — “бекор қилиш” сўзидан) — давлатнинг халқаро ҳужжатдан тегишли равишда расмийлаштирилган ҳолда воз кечиши.

2 Аутент матн (юнонча “authentikos” — “аслият” сўзидан) — бошқа тилдаги, мазмуни ва кучга эгаллиги бўйича аслиятдаги матн билан бир ҳил бўлган матн.

Ногиронларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияга Факультатив протокол¹

Ушбу Протоколга қўшилган иштирок этувчи давлатлар куйидагиларга рози бўлдилар:

1-модда

1. Ушбу Протоколга қўшилган иштирок этувчи давлат (бундан буён “иштирок этувчи давлат”) Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмитанинг (бундан буён “Қўмита”) унинг юрисдикциясида бўлган шахсларнинг ёки шахслар гуруҳининг ёхуд улар номидан ушбу иштирок этувчи давлат томонидан Конвенция қоидаларининг бузилиши жабрдийдалари эканлиги тўғрисидаги аризаларини қабул қилиш ва кўриб чиқиш ваколатини эътироф этади.

2. Агар ариза ушбу Протоколга қўшилмаган Конвенциянинг иштирок этувчи давлатига тааллуқли бўлса, Қўмита томонидан қабул қилинмайди.

2-модда

Қўмита аризани куйидаги ҳолатларда маъқул эмас деб ҳисоблайди:

- а) ариза имзосиз бўлса;
- б) ариза бундай аризаларни бериш ҳуқуқини суиистеъмол қилиш тарзида бўлса ёки Конвенциянинг қоидаларига зид бўлса;
- с) мазкур масала Қўмита томонидан аввал кўриб чиқилган бўлса ёхуд халқаро суриштирув ёки тартибга солишнинг бошқа тартиблари доирасида кўриб чиқилган ёхуд кўриб чиқиладиган бўлса;
- д) ҳимояланишнинг барча ички воситаларидан тўла фойдаланиб бўлинмаган бўлса. Ҳимоя воситаларини қўллаш асоссиз равишда чўзиладиган ёки амалий самара бериши кутилмаётган бўлса, бу қоида қўлланилмайди;
- е) хабарнинг асоссизлиги ёки етарли даражада далиллар билан мустаҳкамланмаганлиги равшан бўлса ёхуд
- ф) хабарда келтирилган далиллар ушбу Протокол тегишли иштирок этувчи давлат учун кучга кирганга қадар рўй берган бўлса, бунда фақат

1 Final report of the Ad Hoc Committee on a Comprehensive and Integral International Convention on the Protection and Promotion of the Rights and Dignity of Persons with Disabilities [A/61/611 - PDF, 117KB]

ушбу Конвенция қоидалари бузилишлари кўрсатилган санадан кейин ҳам давом этмаётган бўлса.

3-модда

Қўмита ушбу Протоколнинг 2-моддаси қоидаларини ҳисобга олган ҳолда ўзига тақдим этилган ҳар қандай аризани махфий тартибда иштирок этувчи давлат эътиборига етказди. Бу ҳақда хабардор қилинган давлат олти ойлик муддатда Қўмитага масалага аниқлик киритган ҳолда ёки ушбу давлат томонидан эҳтимол қўлланилган ҳимоя воситаси (агар бу бўлса) тўғрисида ёзма тушунтириш ёки баёнот тақдим этади.

4-модда

1. Қўмита олинган ариза билан унинг моҳияти аниқланиши ўртасидаги хоҳлаган вақтда тегишли иштирок этувчи давлатга эҳтимол тутилган қоидалар бузилишидан жабр кўрганга ёки жабр кўрганларга эҳтимол тутилган тузатиб бўлмайдиган зарар етказилишига йўл қўймаслик учун зарур бўлиши мумкин бўлган вақтинчалик чоралар кўришни кечиктирмасдан қараб чиқишни илтимос қилиши мумкин.

2. Қўмита ушбу модданинг 1-бандига мувофиқ ўзининг дискреция ҳуқуқини¹ амалга ошираётган пайтда, бу унинг ариза моҳиятига нисбатан мақбул қарор қабул қилганлигини билдирмайди.

5-модда

Ушбу Протоколга мувофиқ аризани кўриб чиқишда Қўмита ёпик мажлислар ўтказди. Қўмита аризани ўрганганидан сўнг ўзининг таклифлари ва тавсияларини (агар улар мавжуд бўлса) тегишли иштирок этувчи давлатга ва аризачига юборади.

6-модда

Агар Қўмита иштирок этувчи давлат томонидан Конвенцияда мустаҳкамлаб қўйилган ҳуқуқлар жиддий ёки мунтазам бузилаётганлиги тўғрисида ишонарли ахборот олган бўлса, у ушбу иштирок этувчи давлатга мазкур ахборотни ўрганиш бўйича ҳамкорлик қилишни

1 Дискреция ҳуқуқи (инглизча “discretionary power”) — ўз хоҳишича, аниқ мажбуриятларга боғлиқ бўлмаган ҳолда иш кўриш имконини берадиган кенг ваколатлар.

таклиф этади ва шу мақсадда тегишли ахборот муносабати билан фикр билдиришни сўрайди.

3. Тегишли иштирок этувчи давлат томонидан тақдим этилиши мумкин бўлган ҳар қандай фикрларни, шунингдек Қўмитанинг ўзида мавжуд бўлган ҳар қандай бошқа ишонарли ахборотни ҳисобга олган ҳолда Қўмита ўзининг бир ёки бир нечта аъзосига текшириш ўтказиш ва Қўмитага шошилиш маъруза тақдим этишни топшириши мумкин. Мақбул бўлган ҳолатларда ва иштирок этувчи давлатнинг розилиги билан текшириш унинг ҳудудини ҳам қамраб олиши мумкин.

3. Қўмита бундай текшириш натижаларини ўрганганидан сўнг бу натижаларни тегишли иштирок этувчи давлатга бошқа ҳар қандай изоҳлар ва ҳар қандай тавсиялар билан бирга юборади.

4. Иштирок этувчи давлат Қўмита томонидан юборилган изоҳлар ва тавсияларни олганидан сўнг олти ой ичида ўз фикрларини Қўмитага тақдим этади.

5. Бундай текшириш махфий тартибда ўтказилади ва жараённинг барча босқичларида иштирок этувчи давлатга ҳамкорлик қилиш тўғрисида муружаат қилиш назарда тутилади.

7-модда

1. Қўмита тегишли иштирок этувчи давлатга Конвенциянинг 35-моддасида кўзда тутилган ўз маърузасига ушбу Протокол 6-моддасига мувофиқ ўтказилган текширишга жавоб тартибида кўрилган ҳар қандай чоралар тўғрисидаги маълумотни киритишни таклиф этиши мумкин.

2. Қўмита зарурат бўлса, 6-модда 4-бандида қайд этилган олти ойлик муддат ўтгач, тегишли иштирок этувчи давлатга ана шундай текширишга жавоб тартибида қабул қилинган чоралар тўғрисида хабардор қилишни таклиф этиши мумкин.

8-модда

Ҳар бир иштирок этувчи давлат ушбу протоколни имзолаш, ратификация қилиш ёки унга қўшилиш вақтида Қўмитанинг 6- ва 7-моддаларда кўзда тутилган ваколатини тан олмаслиги тўғрисида эълон қилиши мумкин.

9-модда

Ушбу Протоколнинг депозитарийи Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош котиби ҳисобланади.

10-модда

Ушбу Протокол Конвенцияни имзолаган барча давлатлар ва минтақавий интеграция ташкилотлари томонидан имзолаш учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Нью-Йоркдаги Марказий муассасаларида 2007 йил 30 мартдан очик.

11-модда

Ушбу Протокол Конвенцияни имзолаган ёки унга қўшилган давлатлар томонидан ратификация қилиниши керак. У Конвенцияни расмий тасдиқлаган ёки унга қўшилган минтақавий интеграция ташкилотлари томонидан расман тасдиқланиши керак. У Конвенцияни ратификация қилган, расман тасдиқлаган ва ушбу Протоколни имзоламаган ҳар қандай давлат ёки минтақавий интеграция ташкилотлари учун очик.

12-модда

1. “Минтақавий интеграция ташкилоти” муайян минтақанинг суверен давлатлари томонидан ташкил этилган, унга аъзо давлатлар Конвенция ва ушбу Протокол тартибга соладиган масалалар бўйича ваколат берган ташкилотни англатади. Бундай ташкилотлар ўзларининг ҳужжатларида Конвенция ва ушбу Протокол тартибга соладиган масалаларга нисбатан ўз ваколатлари ҳажмини расмий тасдиқлашларини ёки бунга қўшилишларини кўрсатади. Кейинчалик улар депозитарийни ўз ваколатлари ҳажмидаги ҳар қандай жиддий ўзгаришлар тўғрисида хабардор қилади.

2. Ушбу Протоколдаги “иштирок этувчи давлатлар” қайдлари бундай ташкилотларга уларнинг ваколоти доирасида тааллуқлидир.

3. Ушбу Протоколнинг 13-моддаси 1-банди ҳамда 15-моддаси 2-банди мақсадлари учун минтақавий интеграция ташкилотлари томонидан сақлаш учун топширган бирорта ҳужжат ҳисобга олинмайди.

4. Минтақавий интеграция ташкилотлари ўз ваколатларига тааллуқли масалаларда иштирок этувчи ташкилотларнинг кенгашида ушбу Протокол иштирокчилари бўлган иштирок этувчи давлатларнинг сонига тенг бўлган овозлар сони бўйича овоз бериш юзасидан ўз ҳуқуқини амалга

оширишлари мумкин. Бундай ташкилот агар унга аъзо бўлган қайсидир бир давлат ўз овоз бериш ҳуқуқини амалга ошираётган бўлса, ўзининг овоз бериш ҳуқуқини амалга оширмайди ва аксинча.

13-модда

1. Конвенция кучга кирган ҳолатда ушбу Протокол сақлаш учун ўнинчи ратификация ёрлиғи ёки қўшилиш тўғрисидаги ҳужжат топширилгандан кейинги ўттизинчи кун кучга киради.

2. Ушбу Протокол уни ратификация қилган ҳар бир давлат ёки минтакавий интеграция ташкилоти учун улар буни расман тасдиқлаганликлари ёки унга қўшилганликлари тўғрисида ана шундай ўнинчи ҳужжатни сақлашга топширганларидан кейинги ўттизинчи кун кучга киради.

14-модда

Ушбу Протоколнинг объекти ва мақсадига мос бўлмаган қўшимчаларга йўл қўйилмайди.

2. Қўшимчалар хоҳлаган вақтда олиб ташланиши мумкин.

15-модда

Ҳар қандай иштирок этувчи давлат ушбу Протоколга тузатиш кириштишни таклиф этиши ва уни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош котибига такдим этиши мумкин. Бош котиб таклиф этилган ҳар қандай тузатишни иштирок этувчи давлатларга маълум қилади ҳамда улардан ушбу таклифни кўриб чиқиш ва бу тўғрисида қарор қабул қилиш учун иштирок этувчи давлатлар кенгашини ўтказиш тарафдори эканликлари тўғрисида хабардор қилишларини сўрайди. Бу ҳақда маълум қилинган санадан кейин тўрт ой мобайнида иштирок этувчи давлатларнинг камида учдан бир қисми бундай кенгаш ўтказишни ёқлаб чиқса, Бош котиб кенгашни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти шафелигида чақиради. Кенгашда ҳозир бўлган ва овоз беришда иштирок этаётган иштирок этувчи давлатларнинг учдан икки қисмидан иборат кўпчилик томонидан маъқулланган ҳар қандай тузатиш Бош котиб томонидан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеясига тасдиқлаш учун, сўнг барча иштирок этувчи давлатларга қабул қилиш учун юборилади.

2. Ушбу модданинг 1-бандига мувофиқ маъқулланган ва тасдиқланган тузатиш уни қабул қилиш тўғрисидаги сақлаш учун топширилган

хужжатларнинг сони иштирок этувчи давлатлар учдан икки қисмига етганидан кейин ушбу тузатиш маъқулланган санадан кейинги ўттизинчи кун кучга киради. Шундан кейин тузатиш ҳар бир иштирок этувчи давлат учун у томонидан тузатишни қабул қилганлиги тўғрисидаги хужжатини сақлашга топширганидан кейинги ўттизинчи кун кучга киради. Тузатиш фақат уни қабул қилган иштирок этувчи давлатлар учун мажбурийдир.

16-модда

Иштирок этувчи давлат Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котибини ёзма равишда хабардор қилиш орқали ушбу Протоколни денонсация қилиши мумкин. Денонсация Бош котиб томонидан ана шундай билдирги олинган санадан бир йил ўтгач кучга киради.

17-модда

Ушбу Протокол матни фойдаланиш имконияти бўлган шаклда бўлиши таъминланиши керак.

18-модда

Ушбу Протоколнинг инглиз, араб, испан, хитой, рус ва француз тилларидаги матнлари тенг аутентдир.

УШБУНИ ТАСДИҚЛАШ МАҚСАДИДА ўзларининг тегишли ҳукуматлари томонидан зарур даражада ваколатга эга бўлган қуйида имзо чеккан тўла ваколатли вакиллар ушбу Протоколни имзолади.

Масъул муҳаррир:

А. Саидов — юридик фанлари доктори, Инсон ҳуқуқлари бўйича
Ўзбекистон Республикаси миллий маркази директори.

Таржимон:

Э. Эрназаров — “Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари” журнали-
нинг бош муҳаррир муовини

Босишга рухсат этилди: 22.11.2013.

Қоғоз формати 60 x 84 1/16

Адади 1000.

Нашриёт уйи МЧЖ «BAKTRIA PRESS»

лицензия АІ № 203 28.08.2011 й., АІ № 229 16.11.2012 й.

Манзил: 100000, Ташкент, Буюк Ипак Йули мавзеси, 15-25

Тел: +998 (71) 233-2384

Mega Basim босмахонасида чоп этилди

Baha Is Merkezi, Haramidere, Istanbul, Turkey

www.mega.com.tr